

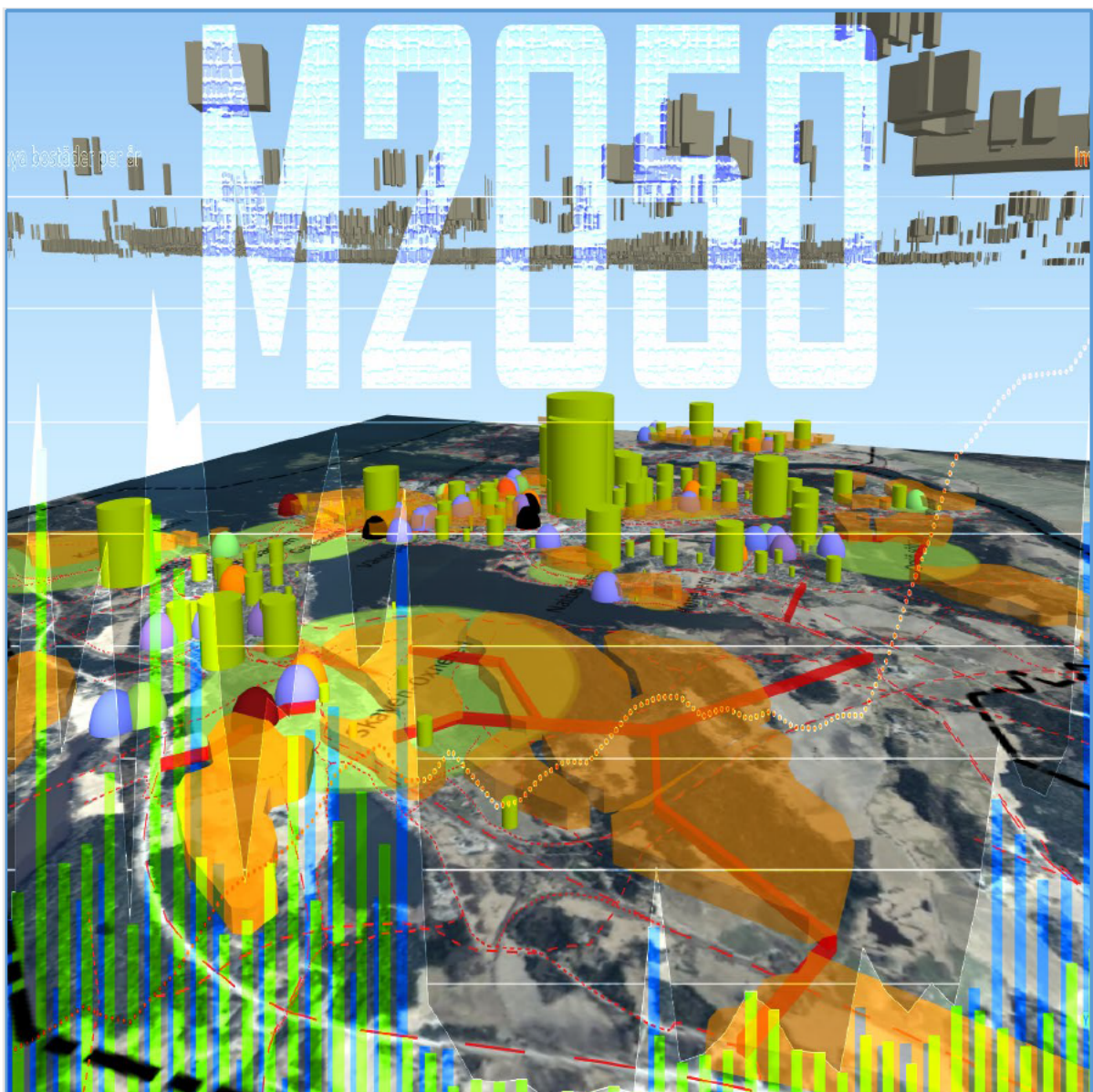
2024-02-26

Dnr: KS 2024/146

Handläggare
Pål Castell
p.al.castell@vanersborg.se
0521-721091

Mottagare
Kommunstyrelsen

Utredningsrapport – Målbild 2050

Sammanfattning av rapporten

Målbild 2050 är ett uppdrag som initierats av Styrgrupp för strategisk samhällsplanering (numera Samordningsgrupp för strategisk samhällsplanering). Uppdraget syftar till att skapa en gemensam bild för Vänersborg i framtiden.

Utredningsrapporten redovisar överskådligt förutsättningar och analyser som kan utgöra ett underlag för strategiska inriktningsbeslut om hur kommunens utbyggnad ska planeras. Hela kommunen ingår i analysen, men en slutsats är att ett avgörande ställningstagande handlar om hur Vänersborgs stad ska växa de närmsta decennierna. Närmare bestämt har kommunen möjlighet att styra strategiskt genom att fatta ett inriktningsbeslut om tågordningen för översiktsplanens tre stora kommunala utredningsområden för framtida bostadsbebyggelse – Öxnared, Södra Onsjö och Dalbobergen. Vidare argumenteras det för att planering av grundskole- och förskolelokaler är en bra utgångspunkt för beslutet.

Fyra alternativ för inriktningsbeslutet presenteras i slutet av rapporten och av dessa förordas utbyggnadsalternativ A2: ”Prioritet Öxnared men skola i nordväst”.

I rapporten finns även en sammanställning av resonemang kring utgångspunkter för lokalisering av olika funktioner. Det finns även en genomgång av utvecklingsmöjligheter för olika delområden av kommunen. Tanken är att detta underlag kan ge strategiskt stöd även åt andra inriktningsbeslut, som till exempel planering av skollokaler eller andra samhällsbyggnadsprojekt.

Innehållsförteckning

1	UPPDRAG.....	4
1.1	UPPDRAGSBESKRIVNING	4
1.2	MÅL OCH SYFTE	4
1.3	BERÖRDA PARTER/AKTÖRER.....	4
1.4	AVGRÄNSNING.....	4
1.5	UNDERLAG.....	5
1.6	METOD.....	5
2	RESULTAT OCH SLUTSATSER.....	5
3	UTREDNING.....	6
3.1	BEFOLKNINGSUTVECKLING OCH BYGGANDE	6
3.1.1	Åldersstrukturer i olika delar av kommunen	7
3.1.2	Befolkningsutveckling i nya och befintliga bostadsområden.....	9
3.1.3	Kommentar kring befolkningsprognoser	12
3.2	GENERELLA UTGÅNGSPUNKTER FÖR LOKALISERING.....	13
3.2.1	Bostäder.....	14
3.2.2	Förskolor.....	15
3.2.3	Grundskolor.....	16
3.2.4	Anläggningar för kultur och fritid.....	17
3.2.5	Rekreation och friluftsliv	18
3.2.6	Företag och arbetsplatser.....	18
3.3	UTVECKLINGSMÖJLIGHETER I OLIKA DELAR AV KOMMUNEN.....	18
3.3.1	Landsbygden kring Brålanda	19
3.3.2	Brålanda ort.....	21
3.3.3	Landsbygden kring Frändefors.....	22
3.3.4	Frändefors ort	23
3.3.5	Dalslandskusten	24
3.3.6	Väne Ryr och landsbygden däromkring.....	25
3.3.7	Vänersnäs.....	26
3.3.8	Västra Tunhem.....	28
3.3.9	Vargön	29
3.3.10	Blåsut-Öxnered	30
3.3.11	Norra Huvudnäs.....	33
3.3.12	Södra Huvudnäs	35
3.3.13	Onsjö.....	36
3.4	FYRA UTBYGGNADSSALTERNATIV	38
3.4.1	Utbyggnadsalternativ A: Prioritet Öxnered	39
3.4.2	Utbyggnadsalternativ A2: Prioritet Öxnered men skola i nordväst	40
3.4.3	Utbyggnadsalternativ B: Prioritet Dalbobergen	41
3.4.4	Utbyggnadsalternativ C: Prioritet Södra Onsjö.....	42
3.4.5	Diskussion och slutsats.....	43
4	REFERENSLISTA	44

1 Uppdrag

1.1 Uppdragsbeskrivning

Uppdraget att ta fram en långsiktig målbild för kommunens utbyggnadsplaner härrör från diskussioner inom Styrgrupp för strategisk samhällsplanering (sedan 2023 Samordningsgrupp för strategisk samhällsplanering). Frågan lyftes i samband med gruppens första sammanträde i november 2019 och har sedan dessa behandlats vid flera av gruppens träffar. Enligt minnesanteckningar från gruppens första träff, 2019-11-15: ”En viktig del i arbetet ska vara ’vägen framåt’, att skapa en gemensam bild för Vänersborg i framtiden.”

1.2 Mål och syfte

Målet med rapporten är att överskådligt redovisa förutsättningar och analyser som kan utgöra ett underlag för strategiska inriktningsbeslut om hur kommunens utbyggnad ska planeras. Det främsta syftet är att genom att teckna det övergripande sammanhanget kunna vaska fram den bästa tågordningen för de större kommunalt drivna utbyggnadsprojekten. Målbilden syftar även till att ge strategiskt stöd åt andra inriktningsbeslut, som till exempel planering av skollokaler eller andra samhällsbyggnadsprojekt.

1.3 Berörda parter/aktörer

Uppdraget har initierats av Samordningsgrupp (tidigare Styrgrupp) för strategisk samhällsplanering. Kommunstyrelseförvaltningen har samordnat och drivit arbetet framåt med stöd från tjänstepersoner på flera berörda förvaltningar, bland annat miljö- och byggnadsförvaltningen, barn- och utbildningsförvaltningen och samhällsbyggnadsförvaltningen.

1.4 Avgränsning

Det finns flera styrdokument och styrprocesser i kommunen som berör de teman som lyfts i denna rapport. Den väsentliga skillnaden är att Målbild 2050 är inriktat på ett längre tidsperspektiv och inte utgör något styrdokument i sig. Målbild 2050 är ett projekt som genererar underlag för beslut och styrdokument.

De processer och styrdokument som berörs är i första hand:

Mål- och resursplan (kommunens budget). Mål- och resursplanen är det starkast styrande dokumentet eftersom det är genom den som medel tillsätts för genomförande. Den är treårig och uppdateras årligen. Målbild 2050 kommer att vägleda samordning och prioritering av satsningar i Mål- och resursplanen.

Översiktsplanen (med fördjupningar). Kommunen ska ha en aktuell översiktsplan som visar de grova dragen för hur mark- och vattenområden ska användas långsiktigt hållbart. Målbild 2050 går inte in på översiktsplanens markanvändningsrekommendationer men lyfter fram strategiska prioriteringar när det gäller ordningen på genomförandet. Översiktsplanen utgör därmed ett underlag för Målbild 2050.

Lokalförsörjningsplaner. Kommunen tar fram olika dokument för den egna lokalförsörjningen. Bland annat ingår *Förskole- och grundskoleplan* som redovisar behoven av om- och utbyggnad av lokaler för barn- och utbildningsnämnden utifrån en tioårig befolkningsprognos. Liknande finns även för de andra nämnderna. Kommunstyrelseförvaltningen samordnar lokalplaneringen i årliga beslutsunderlag inför budgetarbetet. Målbild 2050 kommer att vägleda samordning och prioritering av projekt i lokalförsörjningsunderlagen.

Riktlinjer för bostadsförsörjning. Kommunen ska varje mandatperiod ta fram riktlinjer för bostadsförsörjning. Där anges mål och förväntad utbyggnadstakt för innevarande och kommande mandatperiod. Målbild 2050 kommer att vägleda prioriteringar av kommunala bostadsplaner.

Övriga styrdokument. Det finns ytterligare ett antal sektorstyrdokument med påverkan på byggande och fysisk planering i kommunen, bland annat naturvårdsstrategi, vattentjänstplan (pågående arbete), näringslivsstrategi, friluftstrategi (pågående arbete), cykelplan och skogsbruksplan. Målbild 2050 kan i olika grad utgöra underlag för prioriteringar när denna typ av styrdokument upprättas i framtiden. Målbild 2050 kan även vägleda prioriteringar av detaljplaner och bidra med visst underlag i detaljplanarbeten.

1.5 Underlag

Som underlag har använts bland annat:

- Översiktsplan 2017 med tillhörande underlagshandlingar.
- Fördjupad översiktsplan för Vänersborg och Vargön med tillhörande underlagshandlingar.
- Förskole- och grundskoleplaner.
- Bostadsförsörjningsplan, löpande prognoser och statistik för bostadsbyggande.
- Befolkningsprognoser och befolkningsstatistik.

1.6 Metod

Till stor del har arbetet byggts upp kring en serie workshops i samordningsgrupp (tidigare styrgrupp) för strategisk samhällsplanering. Även barn- och utbildningsnämndens presidium och kommundirektörens ledningsgrupp har deltagit.

2 Resultat och slutsatser

Det finns goda förutsättningar för olika typer av utveckling i kommunens olika områden. Efter en tid av stagnation under 1990-talet har intresset för att flytta till, bygga hus och etablera företag i Vänersborg vuxit de senaste två decennierna. När det gäller bostäder är det framför allt i Vänersborg-Vargöns tätortsområde det har byggts, och särskilt centralt i Vänersborg, på Holmängen och norra Onsjö. Det har dock även byggts nya bostäder runt om i hela kommunen.

Vägledning för hur kommunen ska utvecklas finns i kommunens översiktsplan och i viss mån i andra ställningstaganden, till exempel de senaste besluten om skolbyggnationer där valet varit att satsa på treparallella grundskolor F-6. I översiktsplanen finns många platser för nya bostadsområden kring tätorterna utpekade, vilket bedöms kunna täcka behovet av bostadsbyggande för lång tid framöver.

Kommunen har ett strategiskt vägval att göra när det kommer till ordningen för byggande av nya större bostadsområden på kommunal mark runt Vänersborg. Framför allt handlar det om Öxnered, Dalbobergen och Södra Onsjö. Utbyggnad av större bostadsområden behöver samordnas med utbyggnad av förskola, grundskola och annan kommunal service, satsningar på grönområden, cykelvägar och offentliga stadsrum samt planering för kommersiell service, kollektivtrafik med mera.

Grundskolor hör till den mest påkostade kommunala strukturen som dessutom är mycket svår att bygga om i efterhand. Av den anledningen har grundskolestrukturen lyfts fram i analysen.

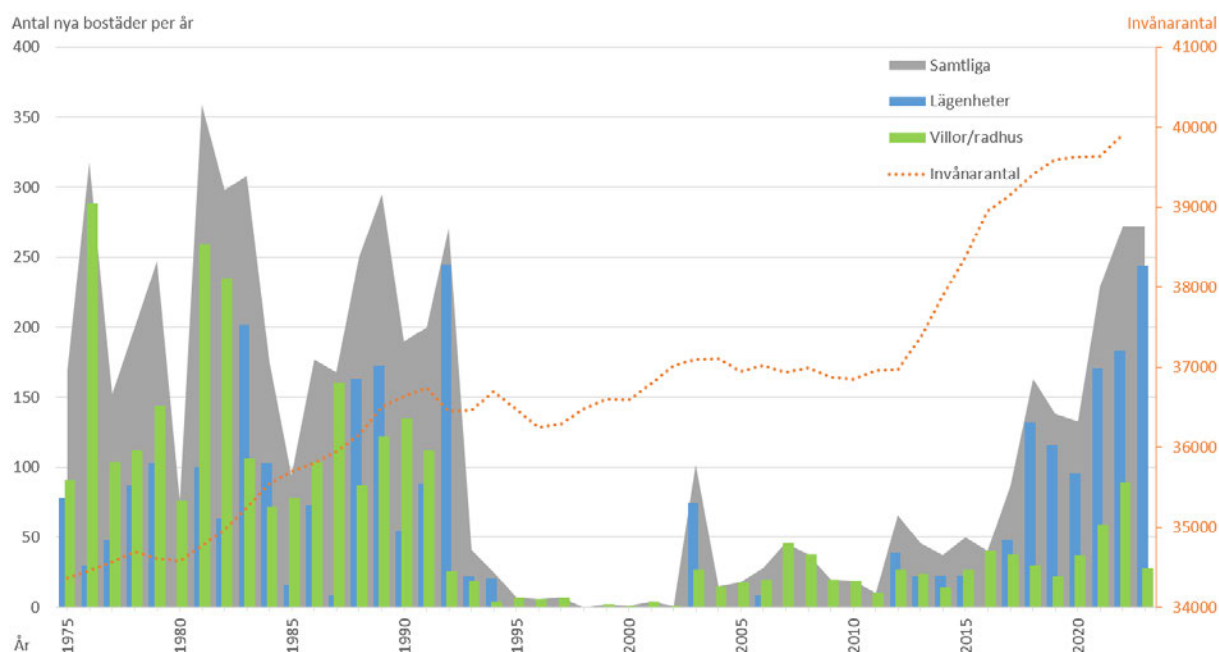
Fyra utbyggnadsalternativ har prövats för hur kommunen ska planera för nya bostadsområden, grundskolor, förskolor och vägar under kommande decennier. Det alternativ som förordas är A2: ”Prioritet Öxnered men skola i nordväst”.

3 Utredning

3.1 Befolkningsutveckling och byggande

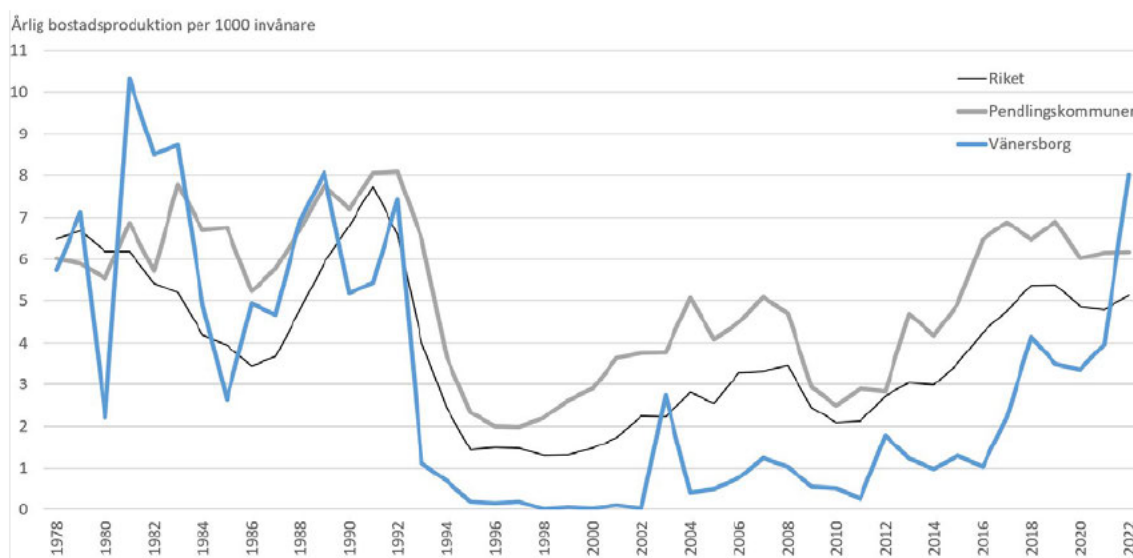
Sedan kommunsammanslagningen 1974 kan befolkningsutvecklingen i Vänersborgs kommun grovt sett delas in i tre faser (se Figur 1):

- 1975-1991: Relativt hög befolkningstillväxt (0,42% per år)
- 1992-2002: Väldigt låg befolkningstillväxt (0,03% per år)
- 2003-2023: Mycket hög befolkningstillväxt (0,77% per år, under perioden 2012-2017 till och med 1,15% per år)

Figur 1. Befolkningsutveckling och bostadsbyggande i Vänersborg 1975-2023, uppdelat på lägenheter i flerbostadshus respektive småhus (1-2 bostäder per hus).

Siffrorna över befolkningsutvecklingen speglas i statistiken över bostadsbyggandet, där det under åtta år från mitten av 1990-talet endast byggdes ett fåtal villor per år i kommunen. Även om finanskrisen vid 1990-talets inledning gav avtryck på bostadsbyggandet i hela landet framstår stagnationen i Vänersborg som särskilt markant. Det är först de senaste åren som bostadsbyggandet i Vänersborg ligger på en nivå som närmast sig jämförbara kommuner (se Figur 2). År 2022 färdigställdes över 300 bostäder, vilket ligger långt över bostadsförsörjningsplanens mål och dessutom ligger över såväl rikssnitt som genomsnittet bland jämförbara kommuner sett till invånarantal.

Figur 2. Jämförelse mellan bostadsbyggandet 1978-2022 i Vänersborg, andra pendlingskommuner (enligt SKR:s kommungruppering) och Sverige.

Att byggandet i Vänersborgs kommun vaknat till liv efter ett par decennier av nästan stillastående kan ha flera olika orsaker. Troligtvis bidrar utökad tågtrafik efter att dubbelspår till Göteborg färdigställdes. Eventuellt bidrar även den kraftfulla befolkningsökningen som blev ett resultat av migrationsvågen 2015. Genom asylboendet på Restad Gård (det största i landet) gjorde extra stort avtryck i Vänersborg bland annat genom stort behov av utbyggnad av barnomsorg och skolor samt diversifiering av småföretagande och föreningsliv. Frågan om bostadsbrist var ständigt högt på agendan och under en period var även planberedskapen mycket eftersatt. Sedan början av 2020-talet har det funnits gott om planlagd mark för olika typer av bostäder.

3.1.1 Åldersstrukturer i olika delar av kommunen

Åldersfördelningen skiljer sig åt i olika delar av kommunen. Till stor del beror det på vilka typer av bostäder som finns, där till exempel hushåll boende i villor oftare har barn, och unga vuxna utgör en större andel av de boende i mindre lägenheter. Men det handlar också till stor del om platsen. I grova drag kan åtminstone fyra olika typer av områden utifrån åldersstruktur (se även Figur 3):

Centrala Vänersborg

Vänersborgs centrala delar särskiljer sig i kommunen med lägst andel barn och högst andel äldre, samt en hög andel unga vuxna.

Övriga centrala stadsområden

Centrala delar av Vargön samt områdena närmast söder om centrala Vänersborg (bland annat Lyckhem och Holmängen) har fortfarande många unga vuxna, men låg andel äldre och hög andel barn.

Övriga Vänersborg och Vargön

Stadsdelar lite längre från centrum, som till exempel Blåsut, Mariedal, Onsjö och Granås, har en tydlig profil med hög andel barn och medelålders, men låg andel unga vuxna och äldre.

Landsbygden

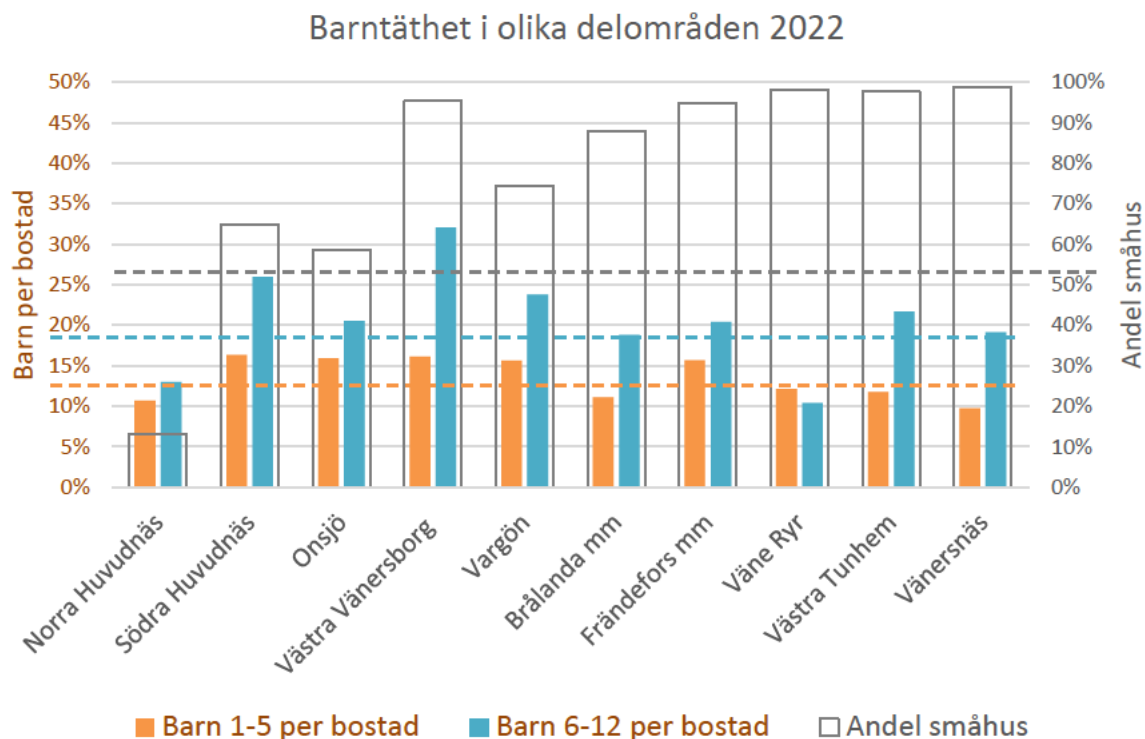
Övriga delar av kommunen kännetecknas generellt sett av en relativt låg andel barn och unga vuxna, medan det skiljer lite från plats till plats kring andelarna äldre och medelålders.

	Åldersgrupper			
	0-20 år	21-30 år	31-65 år	66-100 år
Centrala Vänersborg	18%	14%	38%	30%
Tärnan	26%	16%	40%	18%
Centrala Vargön	28%	12%	41%	19%
Onsjö	26%	10%	44%	20%
Mariedal	28%	9%	43%	19%
Halleberg	26%	8%	45%	21%
Granås	29%	7%	45%	19%
Blåsut	30%	7%	47%	17%
Öxnered	30%	6%	47%	17%
Frändefors	24%	7%	45%	23%
Sundals Ryr	24%	10%	44%	22%
Mulltorp	23%	6%	51%	20%
Brålanda	23%	9%	41%	27%
Rösebo	22%	7%	48%	22%
Vänersnäs	21%	5%	49%	24%
Väne Ryr	21%	7%	50%	22%
Skerrud	21%	8%	45%	26%
Hela kommunen	24%	11%	43%	22%

Figur 3. Matris som förenklat visar åldersstrukturen i 17 delområden i kommunen. Grön färg betyder högre andel än kommungenomsnittet, röd färg betyder lägre andel, gul/orange/gulgrön betyder att andelen är ungefär som kommungenomsnittet. Siffrorna utgår från befolkningen i barn- och utbildningsförvaltningens statistikområden år 2022.

Genomsnittet för hela kommunen är att det bor 13 förskolebarn (1-5 år) och 19 grundskolebarn (6-12 år) per 100 bostäder. Genomsnittet för småhus är 19 respektive 26 barn, medan det för lägenheter i flerfamiljshus är 9 respektive 12 barn. Det är med andra ord mer än dubbelt så många barn per bostad i ett villaområde än i ett område med flerfamiljshus. Men eftersom det samtidigt får plats väldigt många fler bostäder på en markyta om det är lägenheter som byggs blir befolkningstätheten ändå ofta mycket större då, även när det gäller barn.

Det ska även nämnas att det skiljer mycket åt mellan olika områden. Trots att mer än 90% av alla bostäder i centrala Vänersborg är lägenheter bor det lika många barn per bostad där som i Väne Ryr, där nästan alla bor i småhus. Se Figur 4 för att jämföra fler områden.

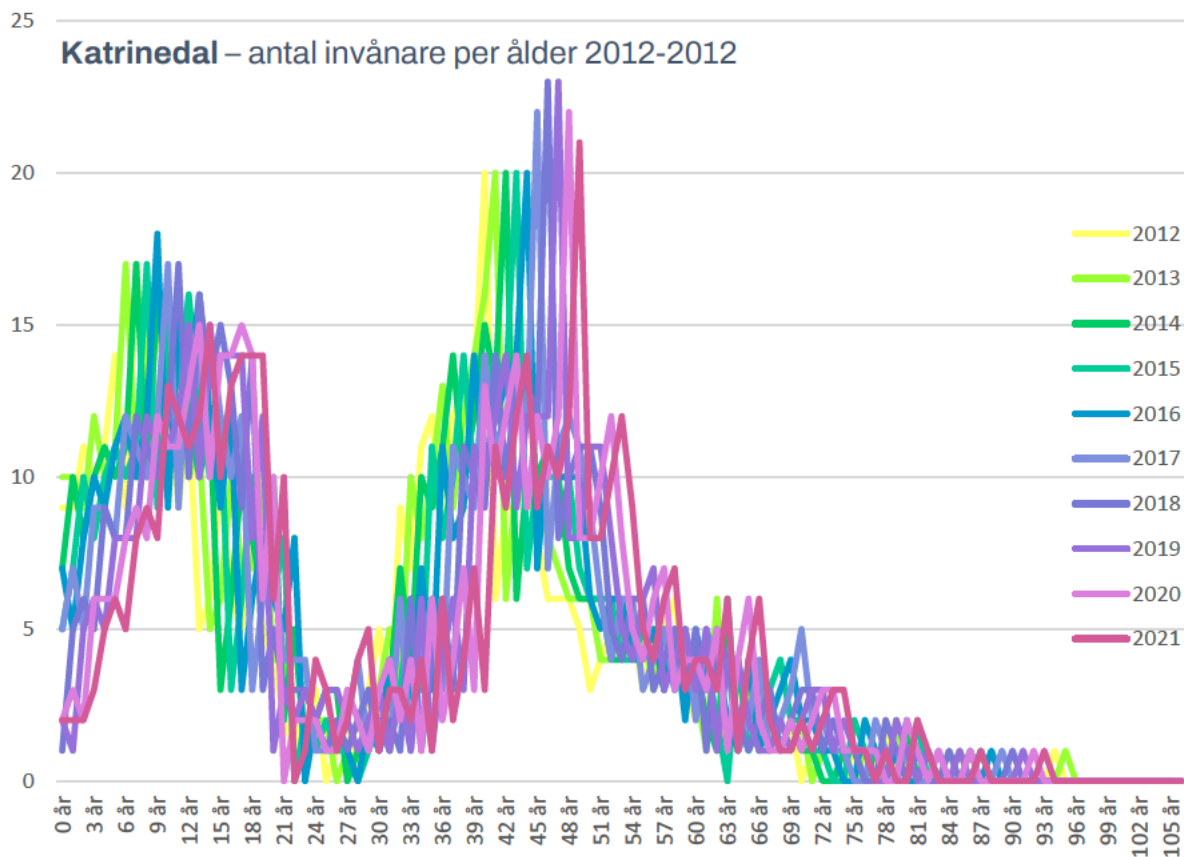
Figur 4. Diagram som visar andel barn per bostad i förskole- respektive grundskoleålder, samt andel småhus i olika delområden. Streckade linjer visar kommungenomsnitt.

3.1.2 Befolkningsutveckling i nya och befintliga bostadsområden

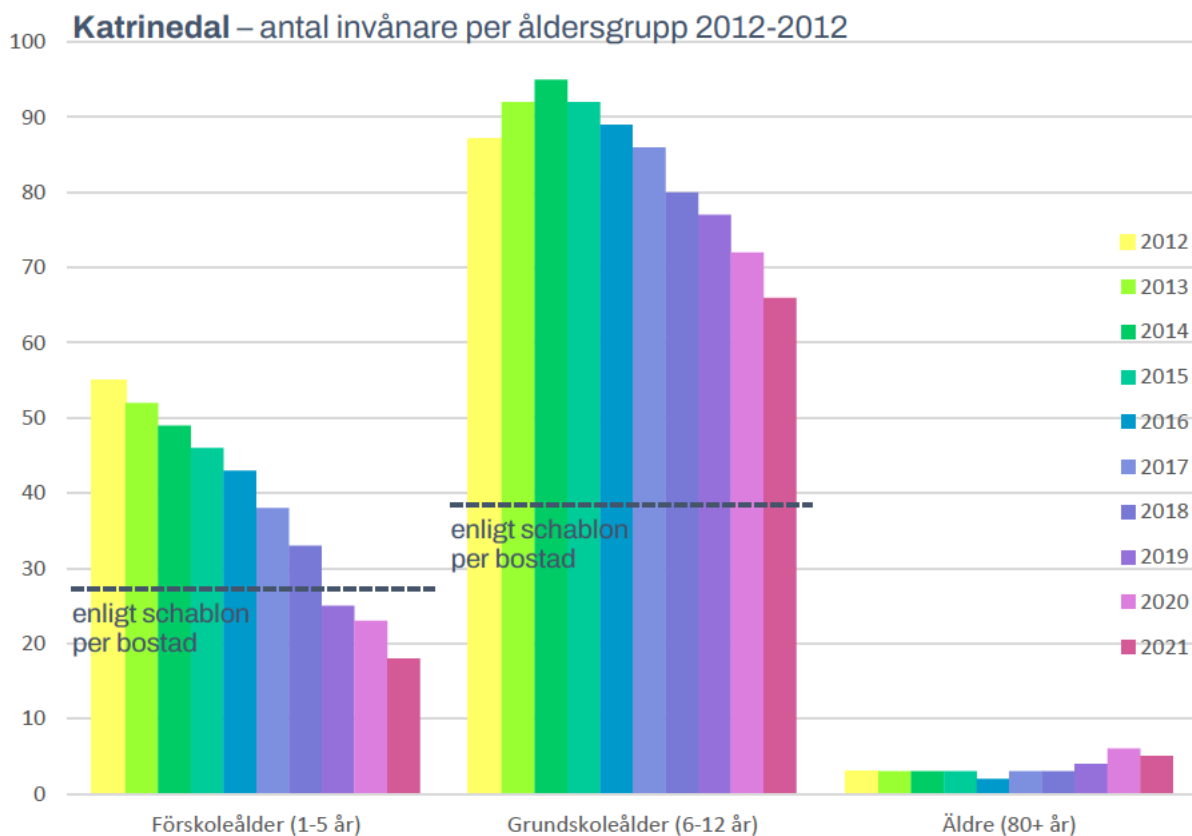
Förändringar av åldersstrukturen i ett område kan ha stor betydelse för den kommunala planeringen, framför allt när det gäller att möta behovet av platser på förskola och grundskola. När nya bostadsområden byggs flyttar ofta många barnfamiljer in, detta gäller förstås i synnerhet villaområden och områden med hög andel stora lägenheter. Om de boende trivs och en stor andel stannar kvar även efter att barnen blivit vuxna och flyttat ut kan det komma en period då området blir relativt barnfattigt. På längre sikt är det svårare att förutse vad som händer, men ett generellt antagande är att åldersstrukturen efterhand kommer att variera kring ett snitt som representerar en viss typ av område.

För att belysa detta visas nedan diagram över hur befolkningsstrukturen har förändrats under tio år i två exempelområden, se Figur 5-8 nedan.

Villaområdet Katrinedal byggdes ut åren 2009-2014 och graferna visar tydligt på att det framför allt är småbarnsfamiljer som flyttat in (i statistiken som graferna bygger på ingår även ett antal äldre villor i Blåsut). Det framgår att det är låg omflyttning genom att åldersprofilen är mycket likartad från år till år förutom att den flyttas ett år uppåt. Den relativt stora grupp som var 40 år 2012 hade blivit 49 år 2021, och de största barngrupperna blir år för år lite äldre. Hur det påverkar kommunens lokalförsörjningsbehov framstår kanske tydligast av Figur 6, där vi ser hur den stora gruppen barn i förskoleålder successivt minskar under hela perioden, från över 50 barn 2012 till under 20 barn 2021. Sett till barn i åldern 6-12 år (motvarande grundskolan årskurs F-6) bodde det som flest barn i området år 2014 (95 barn), varefter det minskat varje år till 66 barn år 2021. I stapeldiagrammet har även två streckade linjer lagts in som motsvarar hur många barn som kunde förväntas bo i området sett till hur många bostäder som finns där. Då framgår att det 2021 bor färre barn i förskoleålder i husen i Katrinedal än snittet i kommunen, medan det fortfarande bor betydligt fler barn i låg- och mellanstadieåldern.

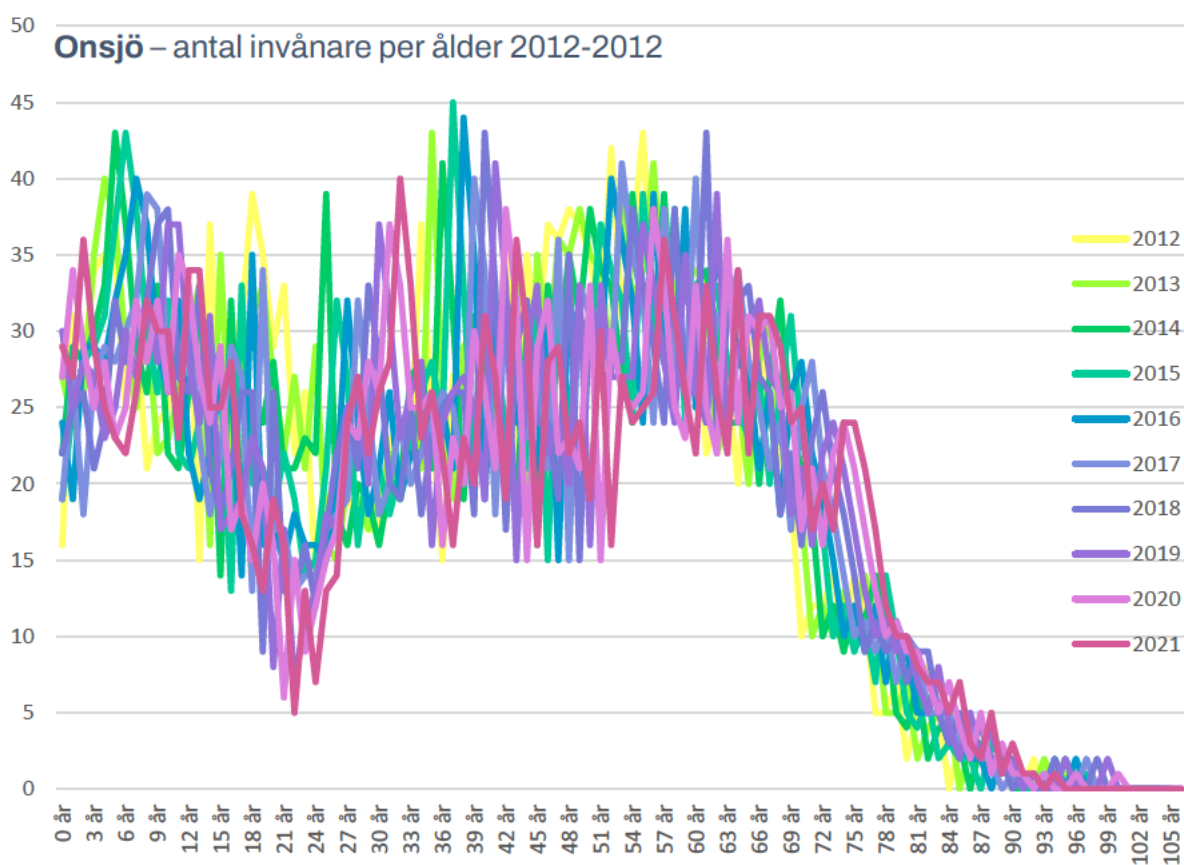

Figur 5. Åldersstrukturen i området Katrinedal under åren 2012-2021, antal invånare i årsvisa åldersgrupper.

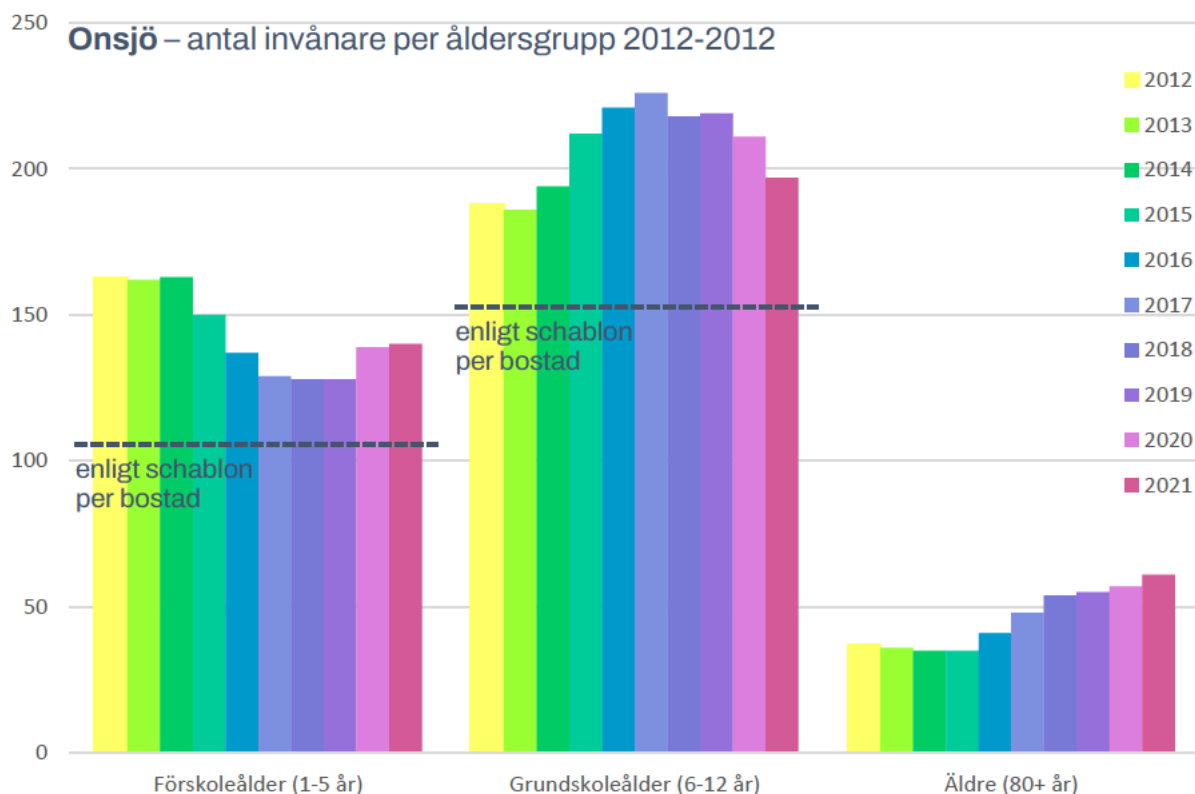

Figur 6. Åldersstrukturen i området Katrinedal under åren 2012-2021, antal invånare per åldersgrupp.

Onsjö byggdes huvudsakligen upp under 1980-talet. Figur 7-8 visar ett exempel på utveckling av åldersstruktur i ett bostadsområde som funnits i ett par decennier och där den första tidens tydliga ”puckel” av småbarnsfamiljer har fasats ut. Diagrammet med årsvis åldersfördelning avslöjar bland annat att det finns en grupp äldre boende (över 70 år), som är tämligen stabil från år till år, men att sådana mönster är svåra att skönja i de andra åldersgrupperna, beroende på att familjer i högre utsträckning flyttar ut och in i området. Figur 8 visar att det sker förändringar lite upp och lite ner i barngrupperna, men inte i samma omfattning och tydliga riktning som i ett nybyggt område. Undantaget gäller gruppen äldre, som är en växande grupp överlag i kommunen, beroende på att livslängden successivt ökar men också på att det är stora årskullar som nu kommit upp i de åldrarna. Jämfört med kommunsnittet för antal barn per bostad (de streckade linjerna i stapeldiagrammet) är barngrupperna i Onsjö lite högre, men det följer ett mönster som överensstämmer med stora delar av tätortsområdena Vänersborg och Vargön.

Figur 7. Åldersstrukturen i området Katrinedal under åren 2012-2021, årsvisa åldersgrupper.

Figur 8. Åldersstrukturen i området Katrinedal under åren 2012-2021, årsvisa åldersgrupper.

3.1.3 Kommentar kring befolkningsprognoser

När befolkningsprognoser tas fram används ett antal parametrar. I grunden handlar det om att förutse fyra saker: Hur många som föds, dör, flyttar in och flyttar ut. Förändringarna kopplade till in- och utflyttning är generellt sett mycket större än födelse- och dödstaten. De är samtidigt svårare att räkna statistiskt på. De påverkas starkt av bland annat tillgång till arbetsplatser, migrationsflöden kopplade till konflikter och katastrofer i världen och bostadsbyggande.

Etableringar eller nedläggningar av större företag är exempel på svårforutsebara förändringar som kan påverka flyttmönstren. Det gäller inte bara arbetsplatser inom Vänersborgs kommun utan även i grannkommuner och regionalt. De senaste åren har förekommit stora satsningar på ny industri i landet och i flera fall har även Vänersborg uppvaktats av dessa företag. Stora etableringar kan snabbt ge nya förutsättningar för befolkningsutvecklingen. Åt andra hållet skulle även beslut om att lägga ner eller flytta större företag minska inflyttningen. Vänersborgs arbetsmarknad är kanske mer stabil än många andra, med en stor andel offentliganställda och relativt litet beroende av enskilda branscher och stora utlandsägda bolag.

Snabba förändringar kan även uppkomma genom händelser som kriget i Syrien och vågen av asylsökande som följde 2015. Att Sveriges största asylboende ligger i Vänersborg har viss påverkan, även om de som bor på asylboendet inte räknas in i statistiken. En tydlig snabb befolkningsökning uppstod åren efter att asylboendet etablerades, och den kanske oväntade befolkningsminskningen 2020 kan kopplas till att många som tillfälligt bosatt sig i Vänersborg efter att de fått uppehållstillstånd sedan flyttade vidare till andra kommuner (se befolkningskurvan i Figur 1 på sidan 6). In- och utflyttning på grund av migration har även den en stor påverkan på behovet av förskole- och grundskolplatser i kommunen eftersom alla barn har rätt att del av utbildning i Sverige.

Precis som i fallet med födelse- och dödstal, används nationellt framtagna referenstal för att bedöma hur arbetsmarknadsförändringar och invandring påverkar flyttmönstren. En faktor som kommunen själva spelar in är det förväntade bostadsbyggandet. Kommunen tar fram egna prognoser på lång och kort sikt för bostadsbyggande och dessa används sedan som underlag i befolkningsprognoserna. Kommunen bygger prognoserna på kort sikt till stor del från uppgifter från byggföretag – pågående byggen, bygglovsansökningar, beställda detaljplaner och även projekt som varit på tal i olika sammanhang. För prognoserna på längre sikt utgår bostadsprognosen från ett förväntat byggande utifrån en måttlig tillväxtmodell. Här är osäkerheterna naturligtvis mycket stora.

3.2 Generella utgångspunkter för lokalisering

Det är svårt att fastslå skarpa generella utgångspunkter eller riktlinjer för lokalisering av kommunal service. I översiktsplanen finns viss vägledning, bland annat i de tre första grundstrategierna¹.

Första grundstrategin, ”Tillväxt bygger på samspel i regionen”, inriktas bland annat på vikten för Vänersborg att ta vara på särskilda resurser för att bygga en stark identitet. Det handlar om att utveckla områdena kring befintliga och framtida tågstationer, utnyttja vatten och natur, stärka kulturen och idrottslivet samt utpekade profilområden inom näringsliv.

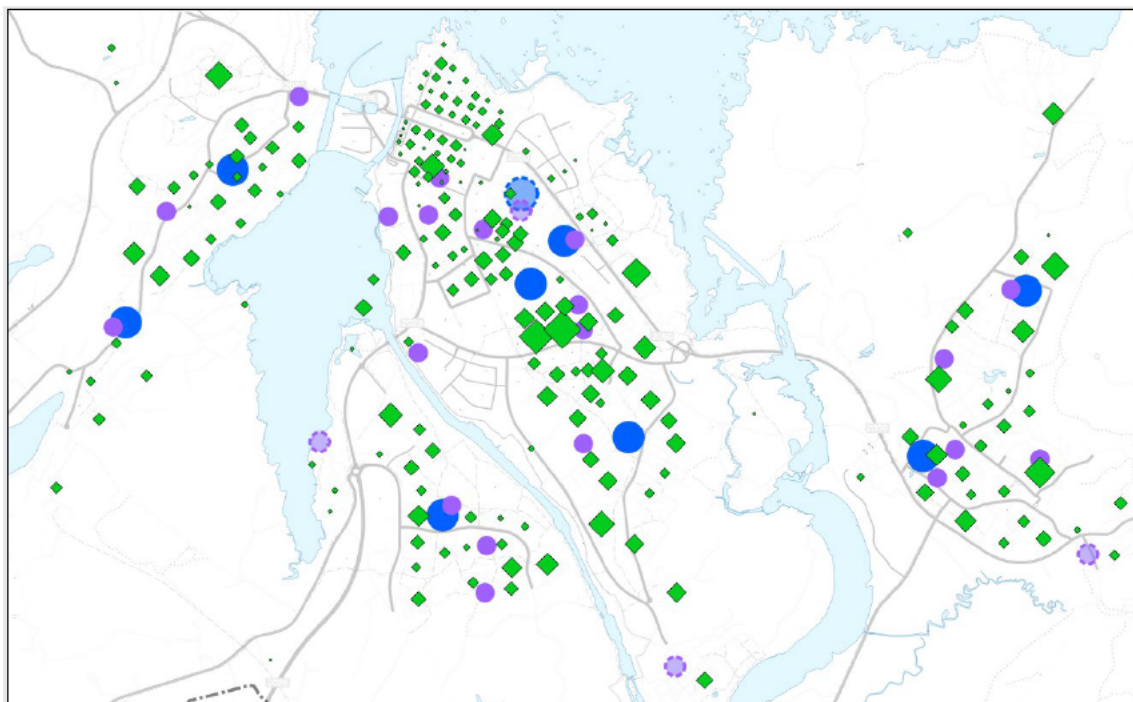
Andra grundstrategin, ”En attraktiv stad är välkomnande och rik på aktiviteter”, lyfter fram vikten av att på olika sätt stärka Vänersborgs stadskärna för att komma alla kommuninvånare till del.

Tredje grundstrategin, ”Ett hållbart samhälle behöver en levande landsbygd”, pekar bland annat på den viktiga roll kommunens mindre orter och servicenoder fyller.

En av de mest kostsamma och svårflyttade strukturer som kommunen beslutar över är grundskolorna. Budgeten för en ny treparallellig F-6-skola kan ligga på 200-300 miljoner kronor (Holmängen och Öxnered skolor) och lokalerna är inte så lätta att använda till annat om skolverksamheten behöver flyttas (flera äldre skolor har rivits i kommunen de senaste 20 åren). Det är dessutom ganska svårt att hitta lämplig plats för nya skolor om de inte planerats in från start, eftersom de kräver en stor tomt (som riktvärde minst 30 000 m²) på nära avstånd till där barnen bor med trygga och säkra gång- och cykelvägar, kollektivtrafik och gärna grönområden i anslutning. Därför är det bra att fundera långsiktigt över just grundskolestrukturen i samband med att nya bostadsområden ska byggas ut.

Samma sak gäller för förskolorna, även om det då rör sig om lite mindre investeringar (storleksordningen 50 mkr för Belfragegatans förskola), och mindre tomter (10-15 000 m²). När det gäller högstadium (årskurs 7-9) och gymnasium är enheterna ännu större och eleverna förväntas kunna flytta sig längre sträckor. Därför påverkas de strukturerna inte på samma sätt av var nya bostadsområden byggs inom tätorten.

¹ Översiktsplan 2017, sid 33-42.

Figur 9. Kartan visar placering av grundskolor (blå cirklar) och förskolor (lila cirklar) inom tätortsområdet Värnersborg och Vargön i förhållande till antal barn i åldrarna 2-12 år (gröna romber, där ytan är proportionell mot antal barn per statistikområde).

3.2.1 Bostäder

Nästan samtliga utvecklingsprinciper i Översiktsplan 2017 innehåller rekommendationer som på ett eller annat sätt berörs när områden för nya bostäder ska planeras. Inom tätortsområden ska fördjupade översiktsplaner ge vägledning för lokalisering av nya bostadsområden. Viktiga principer från översiktsplaneringen, som kan ses som generella utgångspunkter för lokalisering, lyfts fram nedan.

Bygg blandat och sammanhängande i tätort

Ny bostadsbebyggelse bör i första hand planeras genom förtätning i eller i direkt anslutning till befintliga tätortsområden. Varje stadsdel ska innehålla blandad bebyggelse när det gäller funktioner, byggnadstyper och upplåtelseformer. Det ska vara lätt att gå och cykla mellan olika områden.

Tillåt och stöd utveckling på landsbygden

Generellt sett finns många hänsynstaganden att göra innan ny bebyggelse kan komma till. Det kan handla om jordbruksmark, strandskydd, natur- och kulturvärden, säkerhetsfrågor med mera. Kraven är ofta störst i och kring tätorterna, men det är även där efterfrågan är som störst. Möjligheterna att bygga enstaka hus utan detaljplan är större på landsbygden. Vissa områden pekas i översiktsplanen ut som särskilt strategiska för utveckling av bostäder på landsbygden. Det utgår från att fler boende i dessa områden kan stödja bevarande eller utvecklande av service i närområdet.

Bygg i stationslägen, i kollektivtrafikstråk och för cykel- och gångtrafik

I kommunen finns tre tågstationer, men ytterligare två planeras och ytterligare en plats pekas ut i översiktsplanen som eventuellt framtida stationsläge. Bostadsbyggande inom gång och cykelavstånd från dessa platser har stort strategiskt värde, i synnerhet när det gäller

stationslägen där det idag finns begränsat med bostäder runtomkring. Förutom tågstationerna bör nya bostadsområden byggas i befintliga kollektivtrafikstråk för att möjliggöra närhet till busshållplatser. Det bör också finnas möjlighet att bygga ut cykel- och gångvägnät.

Utnyttja befintlig infrastruktur

Utbyggnad av infrastruktur är kostnads- och resurskrävande. Vägar, cykelvägar, vatten- och avloppsledningar, el och fiber är några exempel på nödvändig infrastruktur när nya bostadsområden ska byggas. Det är en grundläggande samhällsekonomisk princip att bygga så att infrastrukturen utnyttjas i så hög grad som möjligt. Det är en anledning till att det är en fördel att bygga relativt tätt och i sammanhängande stråk, snarare än utspritt. Även lokaler för kommunal service kan ses som viktig infrastruktur, dessa behandlas i kommande avsnitt.

Vatten- och grönnära, men med stor hänsyn

En målsättning med bostadsbyggandet är att skapa attraktiva bostadsområden med många möjligheter. Förutom närhet till förskola, skola, kollektivtrafik och annan service, efterfrågar många närhet till grönområden. Kontakt med vatten är en särskild kvalitet som många värdesätter stort. Därför bör nya bostadsområden planeras så att många får närhet till både vatten och natur eller andra grönområden. Det är en svår avvägning eftersom byggandet i sig ofta innebär exploatering av naturmark och kan skapa barriärer för andra. Avvägningar behöver göras där det i många fall är viktigare att spara ett visst grönområde för rekreation och andra värden än att bebygga det.

3.2.2 Förskolor

Barn- och utbildningsnämnden fattade 2012 ett inriktningsbeslut om åtgärder enligt en princip om ”färre, större och strategiskt belägna förskolor”². Inga tydliga riktlinjer anges. Utgångspunkterna nedan bygger på resonemang som förts de senaste åren i förstudier om lokalplanering och översiktsplanering³.

Bra storlek och anpassningsbarhet

Vid planering av nya förskolor strävar barn- och utbildningsnämnden att dimensionera dessa för sex avdelningar à 20-22 barn. Förskolor med endast två avdelningar är svårare att driva ur ett verksamhetsmässigt och ekonomiskt perspektiv.

Sättet att bedriva pedagogisk verksamhet kommer dock troligen att utvecklas samtidigt som den demografiska situationen också förändras. Därför är det viktigt att det finns en viss grad av anpassningsbarhet för långsiktig anpassning av verksamheten. Det innebär bland annat att det gärna får finnas ytterligare yta att använda, till exempel för moduler under en tillfällig period av ökade barngrupper, eller för framtida om- och utbyggnad.

Som riktlinje för minsta lämpliga tomtstorlek för en förskola kan användas 10 000 kvm, vilket omfattar huvudbyggnad på 1 300 kvm och parkerings-/angöringsyta på 1100 kvm.

God miljö och närhet till natur

En förskola ska erbjuda en god miljö för barnens och personalens välbefinnande liksom för den pedagogiska verksamheten. Boverkets allmänna råd och vägledning för utformning av

² Barn- och utbildningsnämnden 2012-11-12, § 115. Beslutet har i olika sammanhang även refererats till som ”Förskolespåret”.

³ Se bland annat *Fördjupad översiktsplan för Vänersborg och Vargön – Utredningsdel*, sid 41-43.

förskolegårdar trycker på kvalitativa aspekter. Men som riktlinje för vilken friyta som kan behövas anges minst 3 000 kvm och minst 40 kvm per barn. För en förskola med sex avdelningar innebär det ungefär 5 000 kvm.

Förutom själva förskolegården är det också betydelsefullt att det finns naturmark inom gångavstånd.

Relativ närhet och strategisk placering

Inom tätort bör förskolor placeras så att så många som möjligt inom upptagningsområdet kan gå och cykla mellan bostad och förskola. Avståndet påverkas mycket av bebyggelsens täthet och struktur, men högst 500 meter kan ofta användas som utgångspunkt. Det är också viktigt att det finns säkra gång- och cykelvägar.

Eftersom många vill kunna lämna på vägen mellan hem och arbete är det strategiskt att förskolan placeras längs eller i närheten av naturliga rörelsevägar. Där en stor del av upptagningsområdet ligger inom gång- och cykelavstånd ska närhet till gång- och cykelvägnätet prioriteras. Där en stor del av upptagningsområdet ligger på längre avstånd ska även vikt läggas vid tillgänglighet med kollektivtrafik och biltrafik.

Som en grov schablon kan bedömas att två avdelningar i en förskola (40 barnplatser) kapacitetsmässigt motsvarar behovet som genereras av ca 250 villor eller 500 lägenheter. Då är medräknat att en viss andel väljer att inte använda förskola. Siffrorna beror förstås mycket på vilken typ av bostäder det rör sig om och vilket geografiskt område.

3.2.3 Grundskolor

Det som står i detta avsnitt rör grundskolor upp till årskurs 6. Strukturen för högstadiet, det vill säga årskurs 7-9, berörs inte. Utgångspunkterna nedan bygger på resonemang som förts de senaste åren i förstudier om lokalplanering och översiktsplanering⁴.

Bra storlek och anpassningsbarhet

De senaste besluten om ut- och nybyggnation av grundskolor årskurs F-6 har utgått från en dimensionering på tre parallella klasser i varje årskurs med 25 barn i varje, vilket ger en full kapacitet på 525 elever.

Sättet att bedriva pedagogisk verksamhet kommer dock troligen att utvecklas samtidigt som den demografiska situationen också förändras. Därför är det viktigt att det finns en viss grad av anpassningsbarhet för långsiktig anpassning av verksamheten. Det innebär bland annat att det gärna får finnas ytterligare yta att använda, till exempel för moduler under en tillfällig period av ökade elevgrupper, eller för framtida om- och utbyggnad.

Som riktlinje för minsta lämpliga tomtstorlek för en grundskola kan användas 30 000 kvm, vilket omfattar byggnader på 5 500 kvm och parkerings-/angöringsyta på 2 000 kvm.

God miljö och närhet till natur

En grundskola ska erbjuda en god miljö för barnens och personalens välbefinnande liksom för den pedagogiska verksamheten. Boverkets allmänna råd och vägledning för utformning av skolgårdar trycker på kvalitativa aspekter. Men som riktlinje för vilken friyta som kan behövas anges minst 3 000 kvm och minst 30 kvm per barn. För en treparallellig F-6-skola innebär det ungefär 16 000 kvm

⁴ Se bland annat *Fördjupad översiktsplan för Vänersborg och Vargön – Utredningsdel*, sid 41-43.

Förutom själva skolgården är det också betydelsefullt att det finns naturmark inom gångavstånd. Många skolor har avtal om en "skolskog" som skolan använder för den pedagogiska verksamheten.

Relativ närhet och strategisk placering

Grundskolor bör finnas spridda i kommunen för att ge många möjlighet att cykla till skolan. På landsbygden bör lokaliseringen utgå från att underlätta resande med reguljär busstrafik.

Grundskolan närmast hemmet är fortfarande en viktig aspekt när vårdnadshavare väljer grundskola för sina barn. Samtidigt bör kommunen vid placering av grundskolor se det som en mötesplats där det ska finnas förutsättningar för en inkluderande och kompensatorisk skola som kan bidra till ökade kunskapsresultat. Boendesegregation och andelen nyanlända i kombination med det fria skolvalet är två faktorer som spelar stor roll för de stora resultat-skillnader som finns mellan grundskolor idag⁵. I Vänersborgs kommun finns det stora skillnader i områdenas socioekonomiska status och resultaten skiftar mellan grundskolor. Förutsättningar som påverkar elevernas resultat är exempelvis föräldrarnas utbildningsbakgrund. Detta kan till viss del uppvägas av en elevsammansättning med elever från olika bakgrunder. I främjandet av en elevsammansättning med elever från olika socioekonomisk bakgrund är grundskolornas geografiska placering viktig⁶. En fördel med att vara en mindre kommun är att de fysiska barriärerna inte är lika påtagliga. Det finns en geografisk möjlighet att placera grundskolor strategiskt för att påverka upptagningsområdet för grundskolor.

Kommunen är enligt skollagen skyldig att bekosta skolskjuts för elever som behöver det⁷. Bland annat handlar det om avståndet mellan skola och bostad. Avståndsgränsen är 2 km för förskoleklass och årskurs 1, vilket successivt ökar till 5 km för årskurs 7-9. Kravet på skolskjuts kan göra det ekonomiskt betydelsefullt för kommunen att tillgodose närhet till skola för boende i tätort.

Som en grov schablon kan bedömas att varje parallell i en F-6-skola (175 elevplatser) kapacitetsmässigt motsvarar behovet som genereras av ca 700 villor eller 1400 lägenheter. Detta beror förstås mycket på vilken typ av bostäder det rör sig om och vilket geografiskt område.

3.2.4 Anläggningar för kultur och fritid

Det finns inga tydliga bestämmelser kring principer för lokalisering av anläggningar för kultur och fritid i kommunen. Det kan finnas stora fördelar med samlade satsningar, som till exempel att ha en stor mängd idrottsarenor klustrade på Sportcentrumområdet, eller att upprätthålla en välfungerande musikskola med spetskompetens inom orkester. Samtidigt antyder visionens "i alla delar, hela livet" att kommunen även behöver tillgodose en viss bredd och spridning, inte minst geografiskt, för att ge många invånare möjlighet att delta. Såväl idrottsanläggningar som musik- och kulturskola finns därför i många delar av kommunen.

När nya större bostadsområden planeras är det av stor vikt att behovet av kultur- och fritidsanläggningar analyseras tidigt. Det samma gäller inför förtätning i befintliga bebyggelseområden.

⁵ Bunar, 2015

⁶ Böhlmark, Holmlund, & Lindahl, 2015; Västra Götalandsregionen, 2016

⁷ Se *Riktlinje skolskjuts*, antagen av Barn- och utbildningsnämnden 2023-06-19 § 52.

Möjligheten att ordna olika typer av evenemang lyfts fram i översiktsplanens första grundstrategi⁸, liksom betydelsen av kultur och fritidssatsningar för besöksnäringen.

3.2.5 Rekreation och friluftsliv

Det finns inte heller några tydliga bestämmelser kring principer för lokalisering av rekreationsområden eller friluftsanläggningar i kommunen. Enligt översiktsplanens utvecklingsprincip 4⁹, Bevara och utveckla grönområden och rekreationsmöjligheter”, ska ”stor vikt läggas vid att boende i tätort ska ha god tillgång till grönytor för bland annat lek, vila, promenad och naturupplevelser”. Vidare ska det ”finnas platser för odlingslotter för boende i kommunens tätorter”. I samma utvecklingsprincip finns även rekommendationer kring utveckling av friluftsanläggningar i utpekade friluftsområden.

En friluftsstrategi är under framtagande i kommunen. Där beskrivs vilken inriktning kommunens arbete med friluftsförslag ska ha, och till strategin finns en rapport med ytterligare utvecklingsförslag.

3.2.6 Företag och arbetsplatser

En stor del av kommunens arbetsplatser är knutna till service och kontor centralt belägna i Vänersborg och övriga orter. Det finns även många arbetsplatser i verksamhets-/industriområden, ofta lokaliserade i utkanten av eller utanför tätort. Kommunen kan till viss del påverka var arbetsplatser hamnar, framför allt genom planläggning av mark för företagsetableringar. I översiktsplanen finns ett antal områden utpekade som framtida verksamhets-/industrimark¹⁰. Arbete pågår även med att identifiera fler platser av strategiskt värde för olika typer av företag. Bland de kriterier som kan vara av intresse finns störningskänslighet i omgivningen, godstransportmöjligheter, skyltningsläge intill vältrafikerade vägar, tillgång till el och närhet till kollektivtrafik eller cykelvägar. Revidering av kommunens näringslivsstrategi pågår.

Som en generell utgångspunkt är det också bra om planeringen följer översiktsplanens utvecklingsprincip 7 ”Bygg blandad och sammanhängande tätortsbebyggelse”, som bland annat handlar om att arbetsplatser, service och bostäder ska samplaneras.

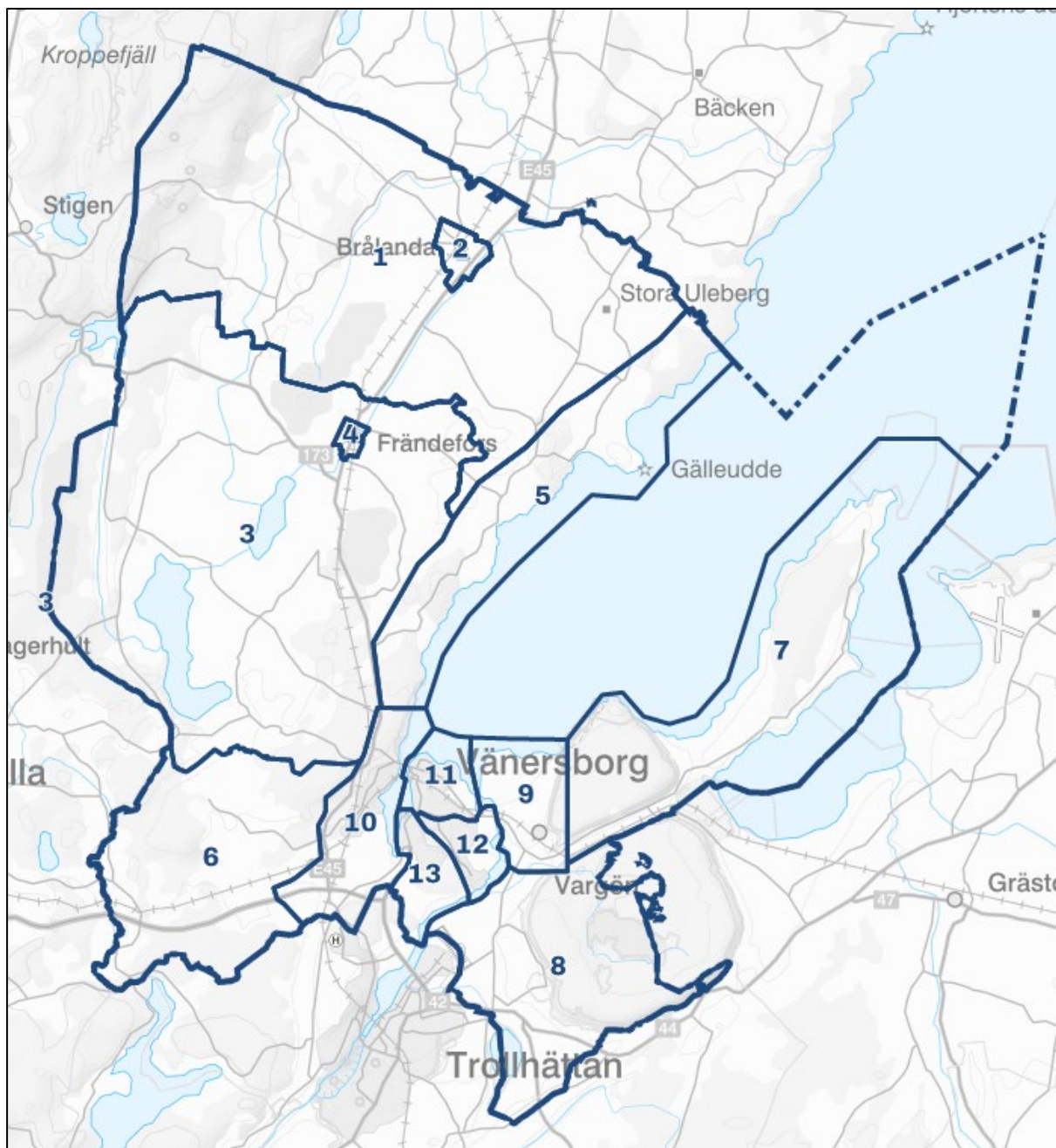
3.3 Utvecklingsmöjligheter i olika delar av kommunen

Det finns inget givet sätt att dela upp kommunen i delområden. Olika indelningar används i olika sammanhang. En viktig indelningsgrund utgörs av de områden som barn- och utbildningsnämnden (BUN) använder vid planering av förskole- och grundskoleverksamheten. Nedan används en områdesindelning som delvis motsvarar BUN:s skolområden, men där vissa områden delats upp ytterligare för att bättre spegla utbyggnadsförutsättningarna. Bland annat är landsbygden särskild från orterna Brålanda och Frändefors; Dalslandskusten, Vänersnäs, Västra Tunhem och Väne Ryr har lyfts fram specifikt; och Huvudnäsön är uppdelad i norra och södra.

⁸ Översiktsplan 2017, sid 33-36.

⁹ Översiktsplan 2017, sid 64-66.

¹⁰ Översiktsplan 2017, sid 79-80.

Figur 10. Kartan visar ungefärlig indelning i delområden som används i denna rapport.

3.3.1 Landsbygden kring Brålanda

Sammanfattning

- Huvuddelen av området bör även fortsättningsvis utvecklas som jordbruksområde.
- Möjlighet kan finnas att bättre ta vara på Kroppefjäll som destination, på motsvarande sätt som sker bland annat i Dals Rostock (Melleruds kommun) eller vid Ragne-
rudssjön (Högsäter, Färjelanda kommun).
- En småskalig utbyggnad av nya hus kan förväntas. Eventuellt kan en satsning på öde-
huskartering bidra till inflyttning.

- Ingen utbyggnad av förskola eller grundskola planeras utöver det som sker i Brålanda ort.

Karaktär och befolkning

Landsbygden kring Brålanda är inte tydligt avgränsad, men i grova drag avses Sundals Ryr, Brålandas och Gestads församlingar, med undantag av själva tätorten Brålanda och den mest kustnära bebyggelsen.

Bygden är till större delen ett utpräglat jordbrukslandskap med en mycket spridd bebyggelse. Det är en relativt hög andel större gårdar med aktiva lantbruk. Längst västerut övergår jordbrukslandskapet till Kroppefjälls skogsbygd med småsjöar.

Uppskattningsvis 1 000-1 200 personer bor i området, lite beroende på var gränsen till Dalslandskusten räknas. Åldersfördelningen följer ett typiskt landsbygdsmönster med lägre andel barn och unga vuxna än kommunsnittet.

Planer och byggprojekt

Inga större projekt är på gång eller har genomförts senaste tiden.

Förskola och grundskola

Tidigare har det funnits skola och förskola i Sundals Ryr. Numer är barnen hänvisade till förskola och grundskola (F-6) i Brålanda ort eller i Skerrud på landsbygden i Gestad. Vissa kan även ha närmare till skolor i Frändefors församling (Rösebo F-3 eller Frändeskolan F-6). För årskurs 7-9 är Dalboskolan i Frändefors närmast.

Service, kultur och fritid

Ett relativt stort utbud av offentlig service (vårdcentral, tandläkare, bibliotek, räddningstjänst, äldreboenden med mera) finns i Brålanda ort. Där finns även en del kommersiell service (livsmedelsaffär, restauranger, byggvaruhus med mera).

I Brålanda ort finns musik- och kulturskola, idrottsanläggning med hall och utomhusbadbassäng.

Utanför orten är utbudet begränsat men det finns bland annat gårdsbutiker på några platser.

Arbetsplatser

Bygden är rik på företag, framför allt lantbruksföretag. Större arbetsgivare finns i Brålanda ort.

Grönområden och vatten

Större delen av området är en utpräglad jordbruksbygd, uppbrutet av några stora mossar och mindre skogspartier.

Kroppefjäll är ett betydelsefullt frilufts- och naturvårdsområde med skog och sjöar som sträcker sig in i Melleruds och Färgelanda kommuner.

Frändeforsån skulle kunna utvecklas som rekreationsområde, till exempel för paddling.

3.3.2 Brålanda ort

Sammanfattning

- Det planeras för att tågen ska börja stanna i Brålanda igen. Detta förväntas bidra till ett ökat intresse för bostadsbyggande. Kommunen behöver bidra med bland annat parkering, cykelvägar och upprustning i centrala delar av Brålanda för att möjliggöra detta.
- Kommunen inleder försäljning av bostadstomter på Källeberg där detaljplan tagits fram. Det byggs även bostäder på privat mark och flera stora företag med tankar om att bygga ut.
- Arbete pågår med att ta fram fördjupad översiktsplan för Brålanda, som samlar de långsiktiga utvecklingsplanerna för orten i en rekommendationskarta.
- Barn- och utbildningsnämnden har beslutat att förskolans moduler ska ersättas med permanenta byggnader som rymmer fyra nya avdelningar (72 barn – när befintliga moduler räknas bort innebär det ett nettotillskott på 36 platser). Enligt förstudien¹¹ innebär det att behovet till år 2029 klaras.

Karaktär och befolkning

Brålanda ligger centralt i Dalboslättan och är tydligt knutet till jordbrukslandskapet. Den höga spannmålssilon är ett landmärke som syns från långt avstånd och flera av de stora företagen sysslar med livsmedelsförädling. Orten växte fram kring järnvägsstationen på slutet av 1800-talet och är en viktig serviceort för landsbygden omkring med en bredd av både kommersiell och kommunal service och även många arbetsplatser inom olika branscher. Brålanda har haft 1 500-1 600 invånare de senaste tio åren.

Planer och byggprojekt

I orten finns några större företag som har byggt ut och har planer att bygga ut. Det finns också en relativt nyligen antagen detaljplan för bostäder i Källeberg. I samband med nyöppnande av tågstation kommer flera byggprojekt genomföras. Det finns även flera förslag på nya vägar som påverkar ordens struktur.

Förskola och grundskola

I Brålanda finns en förskola och en grundskola F-6. Beslut finns att bygga ut förskolan till åtta permanenta avdelningar, vilket kommer att ge kapacitet för lång tid framöver.

En förstudie har beslutats av barn- och utbildningsnämnden där det framgår att lokalkapaciteten på Brålanda skola behöver utökas på grund av bristande ändamålsenlighet i de nuvarande lokalerna. Det handlar bland annat om att tillskapa tillräckligt med utrymme för lärararbetsrum, för fritidshemmet och undervisning i mindre sammanhang. Grundskolans moduler kommer att behöva ersättas över tid.

För årskurs 7-9 ligger närmsta skola i Frändefors.

¹¹ Förstudie om tillskapande av förskoleplatser i Dalsland. 2020-12-10. Dnr: BUTN 2020/147.

Service, kultur och fritid

Ett relativt stort utbud av offentlig service (vårdcentral, tandläkare, bibliotek, räddningstjänst, äldreboenden med mera) finns. Det finns även en del kommersiell service (livsmedelsaffär, restauranger, byggvaruhus med mera).

Det finns även musik- och kulturskola, idrottsanläggning med hall och utomhusbadbassäng. Fritidsgården Sörgården erbjuder aktiviteter för ungdomar. Det finns även aktiva föreningar för olika målgrupper.

Arbetsplatser

Till de större arbetsgivarna hör företagen Dahlbergs slakteri, Toppfrys, Brålanda Industri och Lantmännen, som alla ligger i orten. Det finns även stora offentliga arbetsgivare som skolan, vårdcentralen och äldreboende.

Grönområden och vatten

Centrumparken är ett viktigt grönområde i ortens centrala delar. I utkanten finns bland annat skogsområdet Mollbergsskogen med elljusspår.

Frändeforsån skulle kunna utvecklas som rekreationsområde, till exempel för strandpromenader och paddling.

3.3.3 Landsbygden kring Frändefors

Sammanfattning

- Huvuddelen av området bör även fortsättningsvis utvecklas som jordbruksområde.
- Områden framför allt kring Stora Hästefjorden och västerut skulle kunna utvecklas som resurs för friluftsliv och besöksmål.
- En småskalig utbyggnad av nya hus kan förväntas. Eventuellt kan en satsning på ödehuskartering bidra till inflyttning.
- Ingen utbyggnad av förskola eller grundskola planeras utöver det som sker i Frändefors ort.

Karaktär och befolkning

Landsbygden kring Frändefors kan i grova drag motsvaras av Frändefors församling, med undantag av själva tätorten Frändefors och den mest kustnära bebyggelsen.

Bygden är till stor del ett utpräglat jordbrukslandskap med en mycket spridd bebyggelse. I södra halvan är dominerar myrar, skog och sjöar över åkermarken.

Uppskattningsvis 1 200-2 000 personer bor i området, bland annat beroende på var gränsen till Dalslandskusten räknas. Åldersfördelningen följer ett typiskt landsbygdsmönster med lägre andel barn och unga vuxna än kommunsnittet.

Planer och byggprojekt

Inga större projekt är på gång eller har genomförts senaste tiden.

Förskola och grundskola

I nordvästra delen av församlingen ligger Rösebo skola för årskurs F-3. Ingen utbyggnad av förskola eller grundskola planeras utöver det som sker i Frändefors ort.

Service, kultur och fritid

Förutom skolan finns inte mycket service på landsbygden. Mycket går att nå i Frändefors, annars finns Brålanda och Vänersborg.

Arbetsplatser

Det finns ett antal mindre företag i trakten, varav ett par med över tio anställda.

Grönområden och vatten

Det till stora delar småskaliga jordbrukslandskapet bjuder på många natur- och kulturvärden. I området finns även bland annat ett antal mossar och småsjöar, samt de större Hästefjordarna. Tre av kommunens Natura 2000-områden ligger i området

3.3.4 Frändefors ort

Sammanfattning

- Under flera decennier har inte mycket nytt byggts i Frändefors. Men planen är att en tågstation ska återöppnas, vilket på sikt kan innebära ett ökat intresse för inflyttning.
- Enligt en förstudie¹² föreslås förskolan byggas ut med 22 platser som ersättning till nuvarande tillfällig lösning där kommunen hyr lokaler av Equmeniakyrkan.

Karaktär och befolkning

Frändefors är en mindre landsbygdsort i södra delen av Dalbosläätten. Såväl Frändeforsån, E45 och järnväg passerar genom orten som tidigare varit ett stationssamhälle. Orten har betydelse bland annat som serviceort med högstadieskola. Frändefors ort har haft mellan 600 och 700 invånare sedan mitten av 1990-talet.

Planer och byggprojekt

Frändefors ingår som en av de orter som ska få en ny tågstation enligt Västtågsutredningen. Det finns planlagd mark för såväl bostäder som industri. När E45 byggs om är förslaget att den ska förläggas öster om orten. Kommunen avser att sätta igång ett arbete med fördjupad översiktsplan för orten.

Förskola och grundskola

I Frändefors finns en förskola som kan ta emot 87 barn, ytterligare platser finns på grund av de lokaler som kommunen hyr av Equmeniakyrkan. Dessa lokaler är inte ändamålsenliga för förskoleverksamhet och enligt en förstudie som barn- och utbildningsnämnden har beslutat om föreslås Frändefors förskola byggas ut med 22 platser.

Frändeskolan tar emot elever i årskurs F-6 och samnyttjar idag lokaler (bland annat matsal) med Dalboskolan årskurs 7-9. På Dalboskolan finns idag en överkapacitet och delar av skolan kan användas för förskola, trots att det inte är ändamålsenlig för förskoleverksamhet. Tillräckligt med kapacitet beräknas finnas för grundskolan i Frändefors de kommande tio åren.

¹² Förstudie om tillskapande av förskoleplatser i Dalsland. 2020-12-10. Dnr: BUTN 2020/147.

Service, kultur och fritid

Förutom skolor och förskola har kommunen även biblioteksfilial och äldreboende i Frändefors. I anslutning till skolorna finns kommunens enda friidrottsanläggning. Det finns också bland annat livsmedelsbutik, veterinärstation och ett aktivt församlingshem.

Arbetsplatser

De större arbetsplatser som finns i Frändefors är främst de offentliga inrättningarna. Men det finns även ett antal mindre företag på orten i olika branscher.

Grönområden och vatten

Frändeforsån och de gröna miljöerna kring kyrkan utgör ett värdefullt inslag mitt i orten, både för människor och växt- och djurliv. Orten omges av åkerlandskap, men det är nära till bland annat Ske mosse och Östra Hästefjorden.

3.3.5 Dalslandskusten

Det finns ingen given avgränsning av det som här betecknas Dalslandskusten. Området omfattar östra kanten av Frändefors och Gestads församlingar. Det finns ett mönster av tätare nybyggnation i kustnära läge jämfört med längre inåt land, särskilt efter att vatten- och avloppsledningar drogs ut där. Som riktmärke kan användas 1 kilometer från strandkanten, det fångar in merparten av bostäder anslutna till kommunalt VA och planlagda områden längs kusten.

Sammanfattning

- Successiv utökning av bostäder och befolkning är att vänta, som en effekt av att kommunalt vatten och avlopp dragits ut.
- Sikhall har möjlighet att utvecklas som en nod, med bland annat småbåtshamn och badstrand. Kommunen behöver medverka på olika sätt, bland annat genom att anlägga en cykelväg.
- En stor del av de boende längs kusten förväntas välja förskola och skola på annan plats. Det finns inga planer i dagsläget på att anpassa förskolan och skolan i Skerrud för att klara framtida ökade behov. Samplanering behöver göras när utbyggnationerna av förskola och grundskola i Brålanda planeras.

Karaktär och befolkning

Längs Dalslandskusten finns en koncentration av bostäder och fritidshus, som delvis är klustrad till ett antal mindre bebyggelseområden, bland annat Stigsberget, Bäsingebo, Sikhall, Sannebo och Rörvik. I andra delar är bebyggelsen lite mer utspridd, som till exempel kring Ekudden, Takan och Timmervik. Stora delar av kuststräckan är skogsklädd, klippig och kuperad, men det finns sandstränder på flera ställen och på några platser når jordbrukslandskapet nästan ner till vattnet.

Planer och byggprojekt

Fördjupad översiktsplan för Dalslandskusten (2011) redovisar platser där tidigare fritidshusbebyggelse kan förtätas och omvandlas till helårsboende, samt ett par platser där nya bostadsområden skulle kunna utvecklas. Efter det har kommunalt vatten och avlopp dragits ut längs kusten och flera detaljplaner har gjorts om för att underlätta för fler boende. Ett stort planarbete har under lång tid pågått i Sikhall, som syftar till att möjliggöra ett större antal

villatomter samt utveckling av småbåtshamn och camping med mera. På flera ställen har förhandsbesked beviljats för utbyggnad av mindre grupper av villor. Kustområdet har lite högre täthet i bebyggelsen än kommunens landsbygd över lag och efter utdragningen av kommunalt VA har det också varit lite högre koncentration av nybyggnation där.

Den fördjupade översiktsplanen anger ett antal platser där ytterligare bostadsbebyggelse stöds, men den lyfter även fram vikten av att spara obebyggda kuststräckor. En förutsättning som talar emot alltför mycket ny bebyggelse längs kuststräckan är att Gestadvägen i nuläget har trafiksäkerhetsbrister.

Förskola och grundskola

Skerruds skola och förskola ligger relativt nära för bosatta i norra delen av kuststräckan. I övrigt finns förskola och grundskola även i Brålanda och Frändefors. Eleverna på Skerrud skola åker redan idag till Brålanda skola för undervisning i vissa ämnen. Många boende längs kusten arbetspendlar söderut och finner det praktiskt att barnen är på förskola eller skola i Vänersborg. Förskolan är dimensionerad för 46 barn medan grundskolan kan ta emot 60 elever. Inga planer på utbyggnad eller ombyggnad finns i nuläget.

Service, kultur och fritid

Det finns inte en given servicenod för boende längs Dalslandskusten. Brålanda och Frändefors finns, men för många är det mer naturligt att följa Gestadvägen och ta sig till Vänersborg/Trollhättan. I Sikhall kan finnas goda förutsättningar att utveckla viss service, till exempel en lanthandel, i samband med utveckling av hamn, camping och bostäder. Även Ursands camping erbjuder viss service, men ligger inte nära till för särskilt många boende.

Kommunen förvaltar delar av hamnen och badplatsen i Sikhall. Kommunen har varit en aktiv part i detaljplanearbetet, men det är i huvudsak enskilda fastighetsägare som står för utvecklingsplanerna – utbyggnad av småbåtshamn, camping, bostadstomter med mera. Trafikverket är huvudman för såväl Gestadvägen som Sikhallsvägen. Kommunen kan bidra till utvecklingen bland annat genom upprustning på kommunens fastigheter och anläggande av en gång- och cykelväg i Sikhall. På sikt kan cykelväg även längs andra delar av kuststräckan vara en angelägen åtgärd.

Arbetsplatser

Det finns mindre företag i området, men inga större arbetsgivare.

Grönområden och vatten

Närheten till Vänern är en viktig resurs i området. Gästhamnarna i Sikhall och vid Grönvik är betydelsefulla för båtlivet. Flera av de mindre stränderna är svåra att nyttja för allmänheten då det saknas allmänna parkeringsplatser och skyltning, men Ursand och Sikhall är välkända badstränder med mycket besökare. I söder finns det välanvända rekreationsområdet Dalbobergen som också har höga naturvärden. Vid Sikhall finns Gälle udde som också har höga naturvärden och potential att nyttjas mer som vattennära friluftsområde.

3.3.6 Väne Ryr och landsbygden däromkring

Sammanfattning

- Orten Väne Ryr har ett strategiskt läge mellan Uddevalla, Vänersborg och Trollhättan och kan på sikt utvecklas som stationssamhälle. Planeringen bör utgå från att såväl bostäder som verksamheter kan komma att byggas i eller i anslutning till platsen.

- Befintliga jordbruksmarker bör även fortsättningsvis utvecklas som jordbruksområde.
- Det finns en förskola i Väne-Ryr. När det gäller grundskolan årskurs F-6 ingår Väne Ryr i skolområdet Öxnered-Blåsut.

Karaktär och befolkning

Kommunens sydvästra hörn är ett blandat landskap där stora skogsområden varvas med småskalig jordbruksbygd. Spridd bebyggelse breder ut sig framför allt i anslutning till jordbruksmarkerna. Vid den lilla Ryrsjön finns en sammanhållen bebyggelse som i översiktsplanen lyfts fram som område för tätortsutveckling, mitt emellan Vänersborg, Trollhättan och Uddevalla.

Allt som allt bor runt 700 personer i området. Åldersfördelningen följer ett typiskt landsbygdsmonster med lägre andel barn och unga vuxna än kommunsnittet.

Planer och byggprojekt

Väne Ryr är inte någon tätort enligt den definition som används av statistiska centralbyrån (SCB). Men i kommunens översiktsplan är Väne Ryr utpekad som område för tätortsutveckling och det är även utpekad som ett framtida stationssamhälle (även tidigare har det funnits tågstation här). Detta ligger i linje med regionens målbild om utbyggt pendeltågsnät, även om Väne Ryr ännu inte är preciserat i de regionala planerna.

Förskola och grundskola

I Väne-Ryr finns en förskola som har kapacitet att ta emot 30 barn i den permanenta byggnaden. På förskolegården står en inhyrd modul som innebär att förskolan kan ta emot ytterligare 15 barn.

Tidigare har även funnits en kommunal grundskola för lägre årskurser.

Service, kultur och fritid

I orten Väne Ryr finns bland annat ett församlingshem. Det finns viss sällanvaruhandel i Båberg och Trestad center, men i stort sett är det någon av de tre kringliggande städerna 10-15 minuter bort som gäller för vardaglig service.

Arbetsplatser

Det finns relativt mycket arbetsplatser på Trestad center och angränsande områden. Det finns även småföretag spritt i trakten.

Grönområden och vatten

Det finns flera platser med höga naturvärden i området kring Väne Ryr. Det finns även ett antal sjöar och vattendrag, bland annat Ryrsjön och Gundlebosjön. Norr om Gundlebosjön finns ett relativt stort och opåverkat skogsområde.

3.3.7 Vänersnäs

Sammanfattning

- Planläggning för nya bostäder pågår i södra delen av Vänersnäs, vilket är kopplat till att kommunalt vatten och avlopp dras ut i området. På sikt kan ytterligare nybyggnadsområden tillkomma.

- På Vänersnäs finns fristående förskola och grundskola årskurs F-5. Ökad bosättning i området kommer på sikt delvis att öka behovet av kommunala barn- och elevplatser i Vargön.

Karaktär och befolkning

Vänersnäs är en tydligt avskild del av kommunen i form av en långsmal halvö som sträcker sig en och en halv mil ut i Vänern. Stora delar är skogsklädd men det finns också mycket jordbruksmark. Merparten av jordbruksmarken och även bebyggelsen finns i början av halvön, i den sydvästra delen.

På Vänersnäs bor knappt 600 personer. Åldersfördelningen följer ett typiskt landsbygds-mönster med lägre andel barn och unga vuxna än kommunsnittet.

Planer och byggprojekt

I ÖP 2017 pekas delar av Vänersnäs ut som strategiskt ur landsbygdsutvecklingsperspektiv. Det är i närheten av befintliga bebyggelseområden i halvöns sydvästra delar. På två ställen finns även LIS-områden utpekade (landsbygdsutveckling i strandnära läge). Arbetet pågår med detaljplanering i ett område, med sikte på utökad bostadsbebyggelse i form av villatomter. Förslag finns sedan länge på att dra ut kommunalt vatten och avlopp till fler områden och ytterligare förfrågningar om detaljplaner kan väntas framöver.

Förskola och grundskola

På Vänersnäs finns en fristående förskola och grundskola årskurs F-5 som drivs av en och samma huvudman. I dagsläget finns inga kommunala planer på att utöka förskola och grundskola i denna del av kommunen. Behovet i denna del av kommunen hanteras i en helhet tillsammans med Vargön.

Service, kultur och fritid

Förutom skolan och förskolan finns bland annat kyrkan, bygdegården, kursgården Solgården och den omtalade sandstranden Gaddesanna. Kommunen har ingen fast verksamhet på Vänersnäs.

Arbetsplatser

Det finns inga större arbetsgivare på Vänersnäs, men det finns ett antal småföretag i olika branscher.

Grönområden och vatten

Kommunens tre största Natura 2000-områden ligger alla i anslutning till Vänersnäs – Dättern i öster, Halle-Hunneberg i väster och skärgårdsområdet i norr. I översiktsplanen uppmärksammas dessutom hela det västra kustområdet som värdefullt naturområde och viktigt friluftsområde.

På Vänersnäs är det alltid nära till vattnet, som längst en dryg kilometer. Det finns många fina platser för bad och vistelse vid vattnet. Dock är större delen av den långa kuststräckan nåbar endast via privata vägar och det saknas till stor del sammanhängande promenadvägar längs stranden. För en bredare allmänhet är det främst sandstranden vid Gaddesanna som besöks. På frugårdsnäset, nära sundet till Dättern finns ett fågeltorn. Vid Skytteklev finns en väg upp på Halleberg som kopplar an till stigsystemet runt Hallesjön.

3.3.8 Västra Tunhem

Sammanfattning

- Någon större utbyggnad kommer sannolikt inte att ske i Västra Tunhem. Jordbruksmark och riksintressen innebär stora begränsningar för nya byggprojekt.
- Den kommunala förskolan och grundskolan i Mulltorp har kapacitet att täcka behoven även i ett långsiktigt perspektiv.

Karaktär och befolkning

Västra Tunhemsslätten är en renodlad jordbruksbygd i det avseende att åkermarken helt dominerar markanvändningen. Men det finns också bostäder, varav merparten är grupperade som kluster av sammanhållen bebyggelse.

Jordbrukslandskapet avslutas tvärt mot flygplatsområde, älv och industrimark i väster, samt Hunnebergs rasbranter i öster. Söderut fortsätter slättlandskapet på andra sidan kommungränserna.

Det bor lite under 600 personer i området. Åldersfördelningen följer ett typiskt landsbygds-mönster med lägre andel barn och unga vuxna än kommunsnittet.

Planer och byggprojekt

Området kring flygplatsen kan bli aktuellt för olika typer av utveckling, bland annat för att möta framtida flygplatsbehov. Framför allt handlar det om förlängning av rullbanan åt söder, men det kan även finnas visst behov av breddning av verksamhetens område. Förlängningen av banan medför behov av vägomläggningar som påverkar jordbruksmark. I anslutning till flygplatsen och Norra Stallbackas industriområde planeras för utveckling av verksamheter som kan innebära anspråk även på delar av jordbruksmarken, i alla fall det som ändå berörs av framtida vägomläggningar.

Förskola och grundskola

I söder finns Mulltorps förskola och grundskola (F-6). Båda har god kapacitet som täcker tänkbara framtida behov med marginal. I Vargön finns flera förskolor och grundskolor upp till årskurs 6. En viss andel boende i Västra Tunhem har brukat välja skolor i Trollhättan för sina barn efter årskurs 3.

Service, kultur och fritid

Det finns inga serviceföretag i Västra Tunhem, men det är nära till Vargöns centrum. Det är inte heller långt till Trollhättan och Överby. Det finns en hembygdsgård och ett församlingshem där det ordnas aktiviteter.

Arbetsplatser

I Västra Tunhem finns flera jordbruksföretag och enstaka andra mindre företag. I direkt anslutning finns industriområdet Stallbacka med många arbetsplatser. I norr finns även Vargön och intilliggande industrier.

Grönområden och vatten

I öster ligger Hunneberg som är ett av kommunens mest populära friluftsområden. Nedanför rasbrantsområdena finns även naturreservatet Västra Tunhems ekhagar samt

Kyrkstigen med rika kultur- och naturmiljöer. Även Bastån och Rånnums ekhagar i norr bjuder på höga naturvärden. Badställen saknas men längs Göta älv i nordväst finns en stig.

3.3.9 Vargön

Sammanfattning

- En förstudie föreslog utbyggnad av två nya avdelningar på Granås förskola, svängningar i befolkningsprognos har dock gjort att denna utbyggnation avvaktas. Samma förstudie föreslog förlängda bygglov för moduler på grundskolorna och att fortsätta följa befolkningsutvecklingen i Vargön för att vid ett senare tillfälle utreda dimensioneringen av grundskolorna.
- På sikt kan bostadsbyggandet öka i Vargön och då kommer ytterligare kapacitet behövas både på förskolor och grundskolor. Rånnums skola har då ett bra läge i orten.
- Vid en framtida omstrukturering av förskolorna kan Näckrosvägens och Björkvägens förskolor behöva stängas för att i stället ge plats för en ny förskola. Lämplig placering av den kan vara inom ett av FÖP:ens utvecklingsområden Vargön norra eller Sandgärdet.

Karaktär och befolkning

Vargön är en bruksort som växt upp kring industrierna som nyttjat vattenkraften i Göta Älv. Tågstationen har också varit en viktig grund för ortens utbyggnad. Avståndet till Vänersborgs stad är inte långt och kommunen betraktar orterna som delar av ett sammanhängande tätortsområde (det är bara 5 km cykelväg centrum till centrum).

Bebyggelsen består i huvudsak av småhus, tydligt sammanhängande och avgränsad av Halleberg i öster, industrierna vid älven i väster och åkerlandskap i söder och nordväst. Nordkroken ligger som ett separat bebyggelseområde strax norr om vid Vänerens strand.

I Vargön bor ca 5 600 personer. Andelen barn ligger över kommungenomsnittet.

Planer och byggprojekt

Utbyggnadsmöjligheterna i Vargön är begränsade av jordbruksmarker och natur- och industriområden. FÖP Vänersborg-Vargön pekar ut fem utvecklingsområden för bostäder, men det finns osäkerheter kring lämpligheten som behöver utredas. Det finns även möjlighet till förtätning, bland annat i samband med att stationsområdet utvecklas och i Nordkroken dit kommunalt vatten och avlopp dragits ut.

Förskola och grundskola

I Vargön finns fem kommunala och en enskild förskola. I en förstudie¹³ konstateras att 40 nya platser bör skapas för att klara behovet till år 2033. Förslaget är att Granås förskola byggs ut med två nya avdelningar. Enligt nya befolkningsprognoser våren 2023 kommer antalet barn i åldern 1-5 år att minska i Vargön och sedan öka till dagens nivåer runt år 2034. Barn- och utbildningsnämnden anser att det mot bakgrund av att den nya befolkningsprognosen visar på en annan utveckling jämfört med tidigare år finns anledning att avvakta med utbyggnationen av förskola i Vargön.

¹³ Reviderad förskole- och grundskoleplan 2023–2032: Förstudie gällande platsbehov förskola och grundskola F-6 i Vargön. 2022-08-25. Dnr: BUTN 2021/124.

Två av de kommunala förskolorna har bara två avdelningar var, Näckrosvägen och Björkvägen. Dessa ligger inträngda i bebyggelsen och förutsättningarna att bygga ut dem är mycket begränsade. I ett längre perspektiv vill barn- och utbildningsnämnden gärna se en ny struktur där dessa två förskolor ersätts av en större. Tänkbara lokaliseringar kan vara i något av FÖP:ens utvecklingsområden "Vargön norra" eller "Sandgärdet".

Det finns två kommunala grundskolor F-6 som tillsammans har kapacitet för ungefär 600 elever. Var femte skolbarn i upptagningsområdet väljer idag skola på annan plats. Barn- och utbildningsnämnden bedömer att behoven kan täckas fram till 2033, i alla fall om de moduler som idag används kan få förlängt bygglov till 2030.

Om bostadsbyggandet skulle öka kommer det dock att behövas ytterligare kapacitet både när det gäller förskolor och grundskolor. Möjlighet att på sikt bygga ut Rånnums skola kan vara viktig att bevaka, då denna ligger strategiskt belägen centralt i orten.

3.3.10 Blåsut-Öxnered

Sammanfattning

- Området kring Öxnered station är det område med störst utvecklingspotential i kommunen, utifrån det som pekas ut i översiktsplanen (se bland annat den samlade strukturbilden på sid 23 i utredningsdelen för FÖP Vänersborg-Vargön).
- Här finns utrymme för uppskattningsvis ett par tusen nya bostäder i närheten av en tågstation. Med bostadsbyggande följer behov av fler grundskole- och förskoleplatser. Utvecklingen behöver även mötas upp med satsningar på ökat serviceutbud, arbetsplatser, tillgängliggörande av naturområden, en sammanhängande strandpromenad, badplats med mera.

Även i norra delen av området finns ett utvecklingsområde för bostäder utpekade i Översiktsplanen. Det kan vara av betydelse för kommunens långsiktiga grundskolestruktur att en grundskola byggs i norra delen av Vänersborgs tätortsområde

Karaktär och befolkning

Tätortsbebyggelsen väster om Vassbotten består till största delen av småhus. Blåsut används ofta som ett samlingsnamn för hela stadsdelen, till vilken även bostadsområdena Botered och Katrinedal kan räknas. Öxnered utgörs av en lite mer spridd bebyggelse söder om.

I området bor cirka 3 800 personer. Andelen barn är den högsta av alla beskrivna områden och andelen i pensionsålder den lägsta. Det är också en mycket låg andel unga vuxna och en mycket hög andel i åldern 31-65 år.

Planer och byggprojekt

Det finns två utpekade utvecklingsriktningar för västra delarna av Vänersborgs tätortsområde – norrut i Dalbobergen och söderut kring Öxnered.

Nya bostäder i Dalbobergen föreslogs redan i översiktsplanen 2006. Ett planprogram¹⁴ togs därefter fram där tre områden pekas ut för detaljplanering. Programarbetet visade dock att det finns stora intressekonflikter framför allt när det gäller natur- och rekreationsvärden. Många Vänersborgare upprördes av planerna och länsstyrelsen ogillade delar av förslaget.

¹⁴ Program för detaljplaner för södra delen av Dalbobergen och Katrinedal norra, godkänt av kommunfullmäktige 2008-10-29, § 97.

Uppdrag om planläggning av det som kallas Katrinedal norra inleddes 2009 men arbetet fullföljdes inte. I och med antagandet av FÖP Vänersborg-Vargön lades planprogrammets tre utpekade områden med viss bearbetning in som utvecklingsområden i översiktsplanen. Länsstyrelsen har återigen pekat på flera konflikter när det gäller de två mindre områdena närmast Vänern.

Enligt planprogrammet skulle de tre områdena kunna rymma 1260 nya bostäder, men det utgår från en hög exploateringsgrad och nästan 90% av bostäderna i flerbostadshus. De initiala skisser som togs fram när det stora delområdet skulle planläggas byggde på en betydligt glesare bebyggelse med i huvudsak villor. Om den nya bebyggelsen utformas med liknande exploateringsgrad och sammansättning som första detaljplanen för Öxnered-Skaven är 600 nya bostäder ett rimligare riktmärke. Även det är med stor osäkerhet då de två mindre områdena kan komma att stoppas utifrån länsstyrelsens invändningar.

Inför eventuell exploatering i Dalbobergen behövs en förbättrad infartslösning. Befintlig infart från väg 2050 (Frändeforsvägen) är inte trafiksäker. I programmet föreslås att den ersätts med en ny infartsväg från Länsmansliden vilket skulle kräva en ny bro över Djupedalsbäcken i känslig naturmiljö. En variant vore en förbättrad trafikplats, till exempel rondell, vid Frändeforsvägen. Det senare är utmanande eftersom den ligger i nedförslut från E45. Befintliga tunnlar under väg 2050 ger goda förutsättningar att hitta trafiksäkra lösningar för gång- och cykeltrafikanter.

Utbyggnadsplanerna i söder täcker ett större område och fyller ett viktigt strategiskt syfte genom att de tar vara på tågknutpunkten i Öxnered. Ett planprogram¹⁵ togs fram 2016 som i grova drag pekar ut olika utvecklingsambitioner kring Öxnered. En första detaljplan togs därefter fram som vann laga kraft i december 2020, och arbetet med en andra detaljplan har inletts. Planprogrammet låg som grund när FÖP Vänersborg-Vargön togs fram. I underlaget till översiktsplanen görs uppskattningen att 1000-3000 nya bostäder kan skapas i stationens närområde. Merparten av den nya bebyggelsen kan tillkomma på östra sidan av järnvägarna.

Ett antal nya väg- och cykelvägsförbindelser behövs för att stadsdelen ska kunna växa österut. En viktig väg är den så kallade "Brättelänken" mellan Öxnered och Edsvägen (väg 2025), som är tydligt markerad även i Översiktsplan 2017. Vägens exakta sträckning har utretts i flera omgångar, men nu ligger investeringen i budgeten med början år 2026. Utöver Brättelänken planeras även en vägtunnel under järnvägen i närheten av Öxnered skola (även den medtagen i budgeten). Ytterligare infrastrukturprojekt som lyfts fram i planprogrammet och översiktsplanen är en förbättrad väg via järnvägsviadukten i Möjered samt en gång- och cykelbro över Vassbotten.

Förskola och grundskola

Om- och utbyggnationen av Öxnered skola stod klart sommaren 2022 och grundskolan har en kapacitet motsvarande tre paralleller F-6. Kapaciteten är inte utnyttjad än och delar av lokalerna används till förskola. Mitt i Blåsut ligger även Blåsut skola, som kapacitetsmässigt klarar av en parallell F-6. Det saknas förutsättningar att bygga ut Blåsut skola i nuvarande läge. Tidigare har funnits en skola även i Väne Ryr, de boende i Väne Ryrs församling hör till skolområdet Öxnered-Blåsut.

¹⁵ Program för detaljplaner för Skaven och delar av Öxnered, godkänt av kommunfullmäktige 2016-09-28, § 125.

Det finns fyra förskolor i området. Öxnered förskola har i dagsläget sex avdelningar (den permanenta förskolebyggnaden kan ta emot fyra avdelningar), vilket möjliggörs av inhyrda moduler och att lokaler i Öxnered skola användas. Blåsut och Dalaborgs förskolor har fyra avdelningar vardera och Väne Ryr förskola har två. Det har förts en diskussion om att Dalaborgs förskola ligger på en bullerstörd plats alldeles intill Dalbobron och att lokalerna har brister både när det gäller ändamålsenlighet och teknisk status.

Om planerna på nya bostäder kring Öxnered och Dalbobergen fullföljs behövs mer kapacitet inom grundskolan. Eftersom Öxnered skola för tillfället har en överkapacitet kan den ta emot ett ökat elevunderlag, men det kommer troligen att fyllas upp redan när den antagna detaljplanen i Öxnered-Skaven byggs ut. Sedan behöver en ny skola byggas.

Det finns flera möjliga placeringar av en ny skola i området. I den första detaljplanen för Öxnered-Skaven finns en utpekad tomt, men den ligger väldigt nära Öxnered skola. Även om en skola lokaliserar till en annan del av det framväxande bostadsområdet runt Öxnered innebär det en långsiktig obalans om två skolor skulle byggas i Öxnered samtidigt som det är tomt på skolor i de norra delarna av Vänersborgs tätort. En ny skola i norr skulle långsiktigt ge en mer robust struktur med kortare genomsnittligt avstånd från bostad och minskat transportbehov. Dessutom skulle den kunna ta emot elevunderlag från delar av Vänersborgs centrum där många nya bostäder planeras.

Det allra bästa läget för en ny skola i norr skulle kunna vara i anslutning till Dalborgsparken, om det finns förutsättningar för det. Parken har en spännande historia och har fyllt en mycket viktig roll för stadens kulturutbud. Den är testamenterad till arbetarrörelsen med villkor om framtida användning. Eventuellt skulle en kombination med skolverksamhet kunna utredas för att samtidigt få parken mer levande och bättre upprustad än idag. Annars är nybyggnation på Dalbobergen en möjlighet och då troligast området närmast avfarten från väg 2050, väster om Frändeforsvägen. I detta fall skulle kollektivtrafiklösningen behöva studeras så att det blir rimliga gångavstånd till busshållplats.

Figur 11. Kartskiss med möjliga utredningslägen för grundskola & förskola i Dalbobergen samt grundskola i anslutning till Dalborgsparken.

Service, kultur och fritid

På det hela taget är de västra stadsdelarna mycket fattiga på service. Det finns ett par kiosker i Blåsut och sedan några år en obemannad liten butik vid stationen i Öxnered. Många fritidsföreningar är verksamma i Dalbobergen bland annat Skidstugan, elljusspåret,

scoutgården och agilitybanan erbjuder aktivitetsmöjligheter. Det finns även en fotbollsplan mitt i området, skolidrottshall, gym, modellflygfält, pistolskyttebana och en stuga som byggts om till klättringslokal. Det är inte långt till ridskola. Dalaborgsparken har tidigare varit en av stadens främsta kulturinrättningar med musik, dans och teater. Under senare tid har utbudet och besökssiffrorna varit mer begränsade.

Det främsta utvecklingsförslaget handlar om att stärka upp Öxnereds stationsområde som servicenod, vilket beskrivs i FÖP Vänersborg-Vargöns utvecklingsområde U25 och strukturstudiekarta 3. Där lyfts bland annat fram möjligheter att locka handlare och serviceverksamheter till området i samband med att allt fler bosätter sig i närheten. Det finns även förslag på att se över behovet av idrottsanläggningar i samband med utbyggnaden av nya bostadsområden och ett par platser tänkbara för bollplaner har pekats ut i FÖP:en.

Arbetsplatser

I FÖP Vänersborg-Vargön finns ett utvecklingsområde för verksamheter (U26) söder om Öxneredssjön i anslutning till stationsområdet. Idag utgörs merparten av ytan av övergivet tidigare banområde. Området skulle kunna vara intressant för olika typer av verksamheter där närhet till en tågstation är betydelsefull, till exempel kontor. Norr och öster om tågstationen lyfter översiktsplanen ut möjligheterna till utveckling av handel och service som kan ge arbetstillfällen. I övrigt kommer även skola och förskolor innebära ett tillskott av arbetsplatser.

Grönområden och vatten

Området har god tillgång till naturområden. Framför allt bjuder Dalbobergen på många möjligheter med bland annat naturreservat, Dalbostigen och flera friluftsanläggningar. Den långa strandlinjen mot Vassbotten är till stora delar svårtillgänglig, men Blåsutvarvet, Punschdalen och Gaddes brygga är viktiga för vattenkontakten. Västerut finns den natursköna Boteredssjön med en liten badplats och skogsområden runtom. Åt söder finns ett rikt jordbrukslandskap med många hästgårdar.

När nya bostadsområden byggs ut kommer naturmark att tas i anspråk. Det är viktigt att möta det med att bättre ta tillvara på rekreativsmöjligheterna på de naturområden som sparas. Det främsta utvecklingsförslaget, med stöd i FÖP Vänersborg-Vargön, är att anlägga en vattennära gångstig längs Skaven, som blir en länk i en sammanhängande strandpromenad runt hela Vassbotten. Den behöver kompletteras med bland annat en eller flera badställen, grillplatser och bänkar. Möjligheten att skapa fler småbåtsplatser bör också utredas. Se bland annat utvecklingsområden U31 och U32 i FÖP:en. I FÖP:en föreslås även strandpromenad runt Öxneredssjön.

3.3.11 Norra Huvudnäs

Uppdelningen av Huvudnäsön i norra och södra är tänkt längs Gropbrovägen, vilket överensstämmer ungefär med den geografiska mittlinjen. I kommunens lokalplanering för förskola och grundskola F-6 brukar hela Huvudnäsön räknas som ett område, men det är i detta fall relevant att dela upp området i två. Sanden räknas till området även om det inte är en del av Huvudnäsön.

Sammanfattning

- Norra Huvudnäs är kommunens mest tätbebyggda del. Det finns också planer på ytterligare många bostäder.

- Det finns många förskolor och grundskolor, men täckningen är ändå relativt dålig för själva innerstaden i nordvästra kanten.
- Ett viktigt utvecklingsprojekt är upprustningen av Torpagärdet ihop med Sportcentrum.

Karaktär och befolkning

Norra Huvudnäs utgör den mest tätbebyggda delen av kommunen och det område med i särklass störst andel flerbostadshus. Endast 7% av bostäderna är småhus.

Planer och byggprojekt

En stor del av den planerade bostadsutbyggnaden de kommande åren är på norra Huvudnäs, framför allt i de centrala delarna av Vänersborg och i Holmängen. Det är nästan uteslutande flerfamiljshus som byggs i området. Det finns ett antal färdiga detaljplaner som möjliggör fortsatt utbyggnad, bland annat i Holmängen, vid Niklasberg, intill Elisabeths port, på de två gamla skoltomterna i Lyckhem och på Sanden. Om pågående detaljplaner på Sanden genomförs skulle det innebära ett stort tillskott av bostäder på sikt. Ytterligare tankar på bostadsbyggande har länge funnits bland annat på kvarteret Pilen i Nordstan, kring Vänerparken, Tre novaområdet och förtätningsprojekt på några ställen i innerstaden.

Förutom bostadsprojekt finns flera projekt som rör olika typer av verksamheter. Av störst betydelse är nya lokaler för domstolar och regionadministration.

Förskola och grundskola

På norra Huvudnäs finns i dagsläget åtta kommunala förskolor och en fristående förskola. I området finns två kommunala och en fristående grundskola F-6. Här ligger även tre av de kommunala samt en fristående 7-9-skola. Holmängenskolan (F-6) står klar till höstterminen 2024 och byggs för att kunna ta emot tre paralleller med 25 elever i varje klass vilket innebär en maxkapacitet på 525 elever. Delar av skolan anpassas för förskola och från start kommer det att finnas totalt 85 förskoleplatser. Kapaciteten för grundskolan bedöms tillräcklig i ett tioårsperspektiv, när Holmängenskolan står färdig och verksamheten från Norra skolan flyttar dit. Behovet av ytterligare förskoleplatser för hela Huvudnäsön håller på att analyseras tillsammans med områdena Öxnared, Blåsut och Väne-Ryr.

I och med överflyttningen av verksamheten från Norra skolan till Holmängenskolan kommer avståndet från hela innerstaden till närmsta kommunala skola att vara 1-2 kilometer. Det är också ont om förskolor i innerstaden. Den nordligaste på Huvudnäsön är Gasverksgatans förskola.

Med tanke på hur tätbefolkad nordvästra delen av Huvudnäsön är kan det vara av intresse att på sikt bevaka möjligheter för förskola och grundskola som ger bättre täckning.

Service, kultur och fritid

En betydande del av kommunens service-, kultur-, och fritidsinrättningar finns i området. Här finns uppskattningsvis hälften av kommunens företag inom handel, mat och övrig service. Bland de kommunala verksamheterna kan nämnas kulturhuset, huvudbiblioteket, kommunhuset, Vattenpalatset och Sportcentrum med ett stort antal arenor. Det finns gott om träffpunkter för olika målgrupper och det finns platser för lek, spontanidrott, bad, småbåtar och vistelse utomhus.

Arbetsplatser

En stor andel av kommunens kontorsarbetsplatser finns inom området, bland annat genom flera organisationers lokaler i centrala delar av Vänersborg – regionens hus, kommunhuset, länsstyrelsen, tingsrätt med mera. Ett flertal större arbetsplatser finns inom offentlig verksamhet som skolor, vårdinrättningar och äldreboenden. Det finns även många mindre och medelstora arbetsplatser inom handel och service. Dessutom finns industri, logistikföretag med mera i Holmängens industriområde och på Sanden.

Grönområden och vatten

Merparten av området är bebyggt, men det finns en del allmänna grönytor som bidrar till stadsmiljön. Den största sammanhängande grönytan är Holmängens strandskogsområde i öster. Vattnet är också närvarande. Längs större delen av norra Huvudnäsöns strandområden finns promenadvägar genom parker och naturmark. I norr finns Vänersborgsvikens fågelskyddsområde som också klassificeras som Natura 2000, med ett intilliggande fågeltorn.

3.3.12 Södra Huvudnäs

Uppdelningen av Huvudnäsön i norra och södra är tänkt längs Gropbrovägen, vilket överensstämmer ungefär med den geografiska mittlinjen. I kommunens lokalplanering för förskola och grundskola F-6 brukar hela Huvudnäsön räknas som ett område, men det är i detta fall relevant att dela upp området i två.

Sammanfattning

- Södra Huvudnäs utgörs till stora delar av villabebyggelse. Viss utbyggnad har skett de senaste åren och det kommer att fortsätta en tid framöver, men utbyggnaden är relativt måttlig och inga större förändringar är att vänta.
- Mariedalskolan ligger strategiskt placerad mitt i området och har goda möjligheter att kunna försörja stadsdelens behov av grundskolelokaler.

Karaktär och befolkning

Ungefär två tredjedelar av bebyggelsen på södra Huvudnäsön utgörs av småhus. Flerbo-stadshusen är samlade längs Gropbrovägen mellan de två livsmedelsbutikerna. Östra delen utgörs av ett natur- och landsbygdsområde kring Önafors och Lillån. Längs i söder ligger den gamla institutionsmiljön kring Restad gård. I anslutning finns även anstalter och slussanläggning. I västra delen av området finns industritomter.

I området bor cirka 5 400 personer. Den demografiska profilen liknar övriga småhusdominerade tätortsområden med högre andel i åldersgrupperna barn samt lägre andel unga vuxna och pensionärer, jämfört med genomsnittet i kommunen.

Planer och byggprojekt

Relativt lite har byggts sedan 1980-talet på södra Huvudnäs. Några detaljplaner för bland annat bostäder togs fram på 2000 och 2010-talen och delar av det har byggts. Närmsta perioden framåt är det framför allt områdena Mariedal östra och Astrids ängar som är aktuellt. Ett antal ytterligare områden var uppe för diskussioner FÖP Vänersborg-Vargön togs fram men dessa förslag lades ned efter samråd av olika själ. Förutom viss utökning på Restad gård är det därför troligt att området kommer att vara relativt stabilt bostadsmässigt.

Förutom bostäder finns planer på utökning av kriminalvårdens verksamhet. Ett kommande stort projekt är också ombyggnationen av slussen, men det väntas inte förändra förutsättningarna i stort för området.

Förskola och grundskola

På södra Huvudnäs finns två kommunala förskolor och en fristående förskola. Det finns en treparallell kommunal grundskolan F-6. Behovet av ytterligare förskoleplatser för hela Huvudnäsön håller på att analyseras tillsammans med områdena Öxnered, Blåsut och Väneryr. Kapaciteten för grundskolan bedöms som tillräcklig i ett tioårsperspektiv. Skolan har en bra placering centralt i stadsdelen och nås effektivt med gång- och cykelvägar från bostadsområdena runt omkring.

Service, kultur och fritid

Många viktiga verksamheter och anläggningar ligger strax norr om området, kring Sportcentrum och Idrottsgatan. Men på södra sidan om Gropbrovägen finns bland annat två livsmedelsaffärer. I området finns även bland annat kommunens central för avfallsinsamling (Kretsloppsparken), familjecentral med öppen förskola, en kyrka och Restad gård med hotell, konferenslokaler och skulpturpark. Tenggrenstorps industriområde bjuder på olika typer av service, som sällanvaruhandel, bilbesiktning och verkstäder.

Arbetsplatser

Många arbetsplatser finns inom tillverkningsindustrin på Tenggrenstorps industriområde, där bland annat VBG Group är en stor arbetsgivare. Institutionerna kring Restad gård är stora arbetsplatser, med Migrationsverkets asylboende, kriminalvårdens två anstalter och regionens rättspsykiatri.

Grönområden och vatten

Det stora natur- och lantbruksområdet kring Lillån och Önafors i östra delen av Huvudnäsön är i kommunens naturvårdstrategi utpekade som förslag till naturreservat.

3.3.13 Onsjö

Sammanfattning

- Grundskolan ligger strategiskt och ser ut att klara kommande behov så länge inte området södra Onsjö byggs ut.
- Förskolornas struktur kan behöva ses över då två av dem endast har två avdelningar och inte ligger helt strategiskt i förhållande till bebyggelse och rörelsemönster. Skördegatans förskola ligger strategiskt, och utbyggnation av förskolan pågår, men på sikt kan en i norr och en i söder vara bra.
- När södra Onsjö byggs ut kommer den nu tvåparallella skolan behöva byggas ut till treparallell och ytterligare fem-sex förskoleavdelningar eller mer kommer att behövas.

Karaktär och befolkning

Onsjö är väl avgränsat med vatten i öster, norr och väster samt jordbruks- eller naturområden i söder. Stadsdelen är ett relativt utpräglat bostadsområde, men med viss service och arbetsplatser.

Planer och byggprojekt

Onsjö byggdes i stort sett upp under 1980-talet utifrån en stor samlad plan. Planen omfattade ett större område än det idag utbyggda, men utbyggnaden avslutades i linje med kraftledningsgatan i söder. Efter det har bebyggelsen kompletterats i norra delen – flerfamiljshus vid Korseberg och kring Quality hotel, samt villor och radhus kring Nabbensbergsvägen.

Ytterligare ett område i norra änden av Onsjö håller på att detaljplaneläggas – Västra Nabbensberg. Sedan 2016 finns också ett planprogram där en fortsättning på området söder om kraftledningen beskrivs. Detaljplanering har inletts men avbrutits på grund av osäkerheter kring hur mindre markföreningar i området bäst kan hanteras. I FÖP Vänersborg-Vargön ligger Södra Onsjö kvar som utbyggnadsområde. Uppskattat antal nya bostäder är 800 i södra Onsjö samt 200 i Västra Nabbensberg. Utöver det kan viss förtätning bli aktuell.

Förskola och grundskola

I området finns tre kommunala förskolor och en fristående förskola. Den större kommunala förskolan, Skördegatans förskola, ligger centralt i området i anslutning till grundskola och rekreationsområde. De andra två är mindre (två avdelningar) och förutsättningar att kunna bygga ut dem är mycket begränsade. De ligger mer svårtillgängligt till, längre in i bostadsområdet. En fördel är dock att de ligger i angränsning till naturområden. Den fristående förskolan är också mindre och ligger i Korseberg i norra delen av Onsjö.

Kapaciteten för dagens förskolor kan klara befolkningsutvecklingen fram till 2033 då utbyggnationen av Skördegatans förskola pågår under åren 2023-2025. Om området södra Onsjö byggs ut kan i storleksordningen fem-sex nya permanenta avdelningar behövas (motsvarande en fullstor förskola). Viss beredskap bör även finnas för ytterligare tillskott av platser om fler bostäder kommer till genom förtätning.

På sikt vore en annan struktur för förskolorna på Onsjö önskvärd. I stället för de två mindre kommunala förskolorna skulle en större förskola kunna byggas. Siktet bör vara att ha tre kommunala större förskolor och då gärna fördelade så att en är i norr där mycket byggs, en i mitten och en lite söderut för att täcka upp för ny bebyggelse där.

Mitt i området ligger en tvåparallell grundskola (F-6). Skolan ligger i ett strategiskt läge mitt i stadsdelen med goda cykelvägskopplingar till hela området, intill en busshållplats och med närhet till grönområden. Enligt plan täcker den behoven i bostadsområdet fram till 2033, men det finns osäkerheter. Framför allt behöver nuvarande moduler ses över. Bygglov för dessa går ut 2026. Modulerna etablerades 2015 och 2016, modulerna bör därmed kunna få förlängt bygglov till år 2030. Om södra Onsjö byggs ut behöver skolans kapacitet byggas ut för att klara tre klasser per årskurs. Förutsättningarna för att bygga ut skolan är i dagsläget begränsade, men det kan finnas möjligheter på sikt.

Service, kultur och fritid

Förutom skola och förskola finns inte mycket kommunal service i stadsdelen. Lite privat service finns, bland annat pizzeria, frisör och gym.

Kommunala fritidsanläggningar omfattar skolidrottshall, multiarena och fotbollsplan. En minigolfbana finns på Quality hotel och kommunens enda golfbana ligger i området.

Inga kommunala anläggningar för kulturaktiviteter finns, men bland annat finns hotellet, Onsjö kyrka och golfklubben som kan erbjuda samlingsplatser av olika slag.

Arbetsplatser

Arbetsplatser finns främst kring Quality hotel, verksamhetsområdet vid Brandts, samt förskolan och skolan. Det finns även planlagd mark för utökning av verksamhetsområdet.

Grönområden och vatten

Onsjö är en relativt grön stadsdel. Utöver skogar, jordbruksmark och våtmarksområden utanför bebyggelsen finns mycket naturmark sparad mellan husgrupperna. En stor andel av bostäderna ligger i direkt angränsning till en grönyta. I nordväst finns Nygårdsågnens naturreservat, som dock är avskild från merparten av området av infartsleden. Skolan och Skördegatans förskola ligger i anslutning till ett centralt parkstråk. Där finns också låglänta ytor som är utpekade i FÖP:en som grönt utvecklingsområde för naturvård och rekreation.

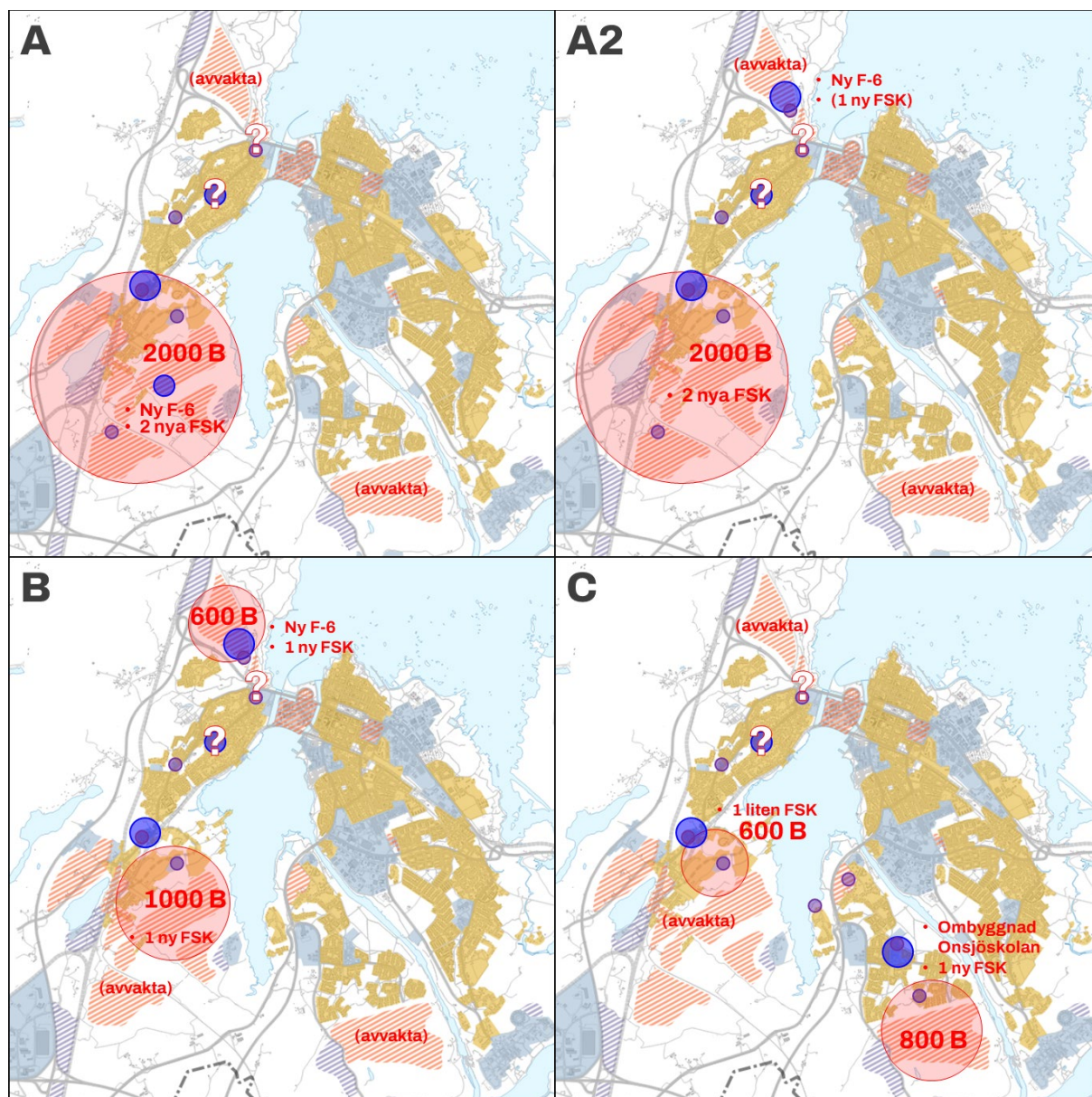
Söderut finns stora skogsområden som delvis är utpekade som områden för ny bebyggelse, se avsnittet *Planer och byggprojekt* ovan. I väster finns jordbrukslandskap. Infartsleden utgör en stor barriär, men två gång- och cykeltunnlar finns.

Även om stadsdelen till stora delar omges av vatten är möjligheterna till bad och båtliv mycket begränsade. Vid Korseberg finns några privata bryggor. Förslag finns att återuppbygga den tidigare kommunala "Norskens brygga". I FÖP:en finns även förslag om utveckling av strandområdet i södra delen av Korseberg, en sammanlänkad strandpromenad längs Vassbotten och två gång- och cykelbroar.

3.4 Fyra utbyggnadsalternativ

För att fånga upp de viktigaste strategiska valen har ett fåtal utbyggnadsalternativ valts ut. De tar fasta på ordningen för utbyggnad av nya bostadsområden i Vänersborgs stad, i kombination med lokalplanering för grundskola och förskola. Det är framför allt när det gäller dessa som kommunen har en stor möjlighet att göra strategiska val av betydelse. Beslut kring övriga utbyggnadsområden, till exempel när det gäller tågstation i Brålanda, vattenledningar till Vänersnäs eller bostadsbyggande i Vargön, behöver också samordnas mellan olika sektorer. Men de påverkar inte på samma sätt satsningar i andra områden och kan därför behandlas som separata frågor.

Bedömningen av hur många nya bostäder som kan byggas är preliminär och osäker. Utredningar som görs i samband med detaljplanering för de olika områdena kan visa att vissa platser lämpar sig sämre för bebyggelse än vad som antagits i planprogram och översiktsplan. Faktorer som påverkar antalet bostäder i hög utsträckning är vilken typ av bebyggelse som efterfrågas och vilka krav på bebyggelseutformning som ställs i detaljplanen. Utbyggnadsalternativen kan därför behöva revideras utifrån vad som kommer fram i senare planeringskedje.

Figur 12. De fyra utbyggnadsalternativen schematiskt redovisade i kartform.

3.4.1 Utbyggnadsalternativ A: Prioritet Öxnered

Utgångspunkt och sammanfattning

Utbyggnadsalternativet utgår från det strategiska värdet av att bygga ut bostäder kring Öxnereds station och att få ut så mycket av möjligt av de infrastrukturinvesteringar som följer på Brätteleken och andra satsningar i området.

Alla översiktsplanens utvecklingsområden kring Öxnered byggs ut innan utbyggnad i Södra Onsjo eller Dalbobergen inleds. En ny grundskola och två nya förskolor behövs troligtvis inom det färdigutbyggda området. Det behövs även nya vägförbindelser, cykelvägar och rekreationsområden.

Bostäder

Utbyggnad pågår av den första detaljplanen för Öxnered-Skaven. Det finns ett antal framtida etapper utpekade i översiktsplanen längre österut, åt söder och väster. Totalt uppskattas att

det skulle kunna röra sig om 1 000-3 000 bostäder, mycket beroende på fördelningen mellan småhus och flerfamiljshus.

Förskola och grundskola

Efterhand som nya bostadsområden byggs ut behöver nya förskoleplatser tillskapas. Fullt utbyggt bedöms det långsiktiga behovet av nya platser uppgå till mellan fem och tio förskoleavdelningar, utöver de som finns idag.

Öxnered skola har kapacitet att ta emot elever från delar av de nya bostadsområdena, men efterhand räcker kapaciteten inte till. Bedömningen är att ytterligare kapacitet på en till tre klassparalleller F-6 kommer att behövas på sikt för att kunna bygga ut alla delområden.

Utbyggnad av nya förskole- och grundskoleplatser kan samordnas. Samordning kan även göras med befintlig skola och förskola i Öxnered. Det har även betydelse hur det blir med Blåsut skola och Dalaborgsparkens förskola i framtiden. När en ytterligare grundskola på sikt behöver byggas i området kan det eventuellt vara rationellt att flytta över verksamheten på Blåsutskolan till den nya. För boende i Korseberg och Onsjö kan förskola och grundskola i de östra delarna av Öxnered framstå som attraktiva alternativ genom närheten till tågstationen.

Övriga projekt

Brättnelänken och Möjeredslänken är två planerade vägar med stor betydelse för att på ett tillfredsställande sätt nå de östra delarna, där merparten av den tänkta bostadsutbyggnaden ligger. En ytterligare satsning på vägnätet är en ny planskild korsning med Norge-Vänerbanan, gärna kombinerad med en ny av- och påfart vid E45.

Cykelvägnätet behöver kopplas ihop söder om Vassbotten. En länk att utreda på längre sikt, som kan ha mycket stor betydelse för att knyta samman stadens cykelvägnät, är en bro över Vassbotten vid Korseberg.

Buslinjerna behöver ses över i samband med att nya bostadsområden byggs ut. För att möjliggöra en god kollektivtrafikförsörjning kan någon av de befintliga linjerna behöva förlängas eller läggas om, alternativt att en ny linje etableras. Möjligheten att koppla ihop Onsjö med Öxnered station kan vara intressant att titta på.

I FÖP Vänersborg-Vargön finns en strukturstudiekarta över stationsområdet med flera förslag av betydelse för att göra Öxnered mer attraktivt. Service och handel är en viktig del av det, samtidigt som den kulturhistoriska miljön kring gamla stationshuset behöver tas tillvara.

Rekreativmiljöerna behöver utvecklas, bland annat med strandpromenader längs Vassbottenstranden och runt Öxneredssjön samt badplats och båtbygga vid Vassbotten. Budget för investering i idrottsanläggning (till exempel bollplan) bör också övervägas.

3.4.2 Utbyggnadsalternativ A2: Prioritet Öxnered men skola i nordväst

Utgångspunkt och sammanfattning

Utbyggnadsalternativet utgår från det strategiska värdet av att bygga ut bostäder kring Öxnereds station och att få ut så mycket av möjligt av de infrastrukturinvesteringar som följer på Brättnelänken och andra satsningar i området, men kombinerar det med det långsiktiga värdet av en ny grundskola i nordvästra delen av tätortsområdet.

Alla översiktsplanens utvecklingsområden kring Öxnered byggs ut innan utbyggnad i Södra Onsjo eller Dalbobergen inleds. Två nya förskolor behövs troligtvis inom det färdigutbyggda området, men skollokalförsörjningen kan lösas genom att en ny grundskola byggs längre norrut som kan ta elevunderlag från Öxnered skola. Det behövs även nya vägförbindelser, cykelvägar och rekreationssatsningar.

Bostäder

Se avsnitt 3.4.1.

Förskola och grundskola

Se avsnitt 3.4.1. Till en början kan outnyttjad kapacitet på Öxnered skola att kunna användas, men på sikt kommer såväl nya förskole- som grundskoleplatser behöva ordnas.

Utbyggnadsalternativet tar fasta på det strategiska värdet av att ha geografisk spridning på kommunens grundskolor som ger relativ närhet för många boende i tätbebyggda områden. När både Blåsut skola och Öxnered skola är fyllda är inriktningen enligt detta utbyggnadsalternativ att en ny grundskola byggs i nordvästra delen av Vänersborg – i norra delen av Blåsut, Dalbobergen eller Sanden. Den skolan skulle även kunna ta hand om elevunderlaget från Blåsut skola samt från framtida utbyggnad av bostäder i Dalbobergen. Dessutom kan möjlighet finnas att ta emot elever från Vänersborgs innerstad och Sanden, beroende på hur fördelningen av elevkullar blir. En skola i detta område skulle bidra till en långsiktig robusthet i kommunens lokalförsörjning för grundskolan. Det är just inriktningen på en framtida ny grundskola i nordväst som skiljer detta alternativ från det tidigare.

Övriga projekt

Se avsnitt 3.4.1. Utöver de satsningar som behövs kring Öxnered kan även behövas nya väganslutning, bulleravskärmning med mera där den nya skolan byggs, till exempel vid Dalbobergen.

3.4.3 Utbyggnadsalternativ B: Prioritet Dalbobergen

Utgångspunkt och sammanfattning

Utbyggnadsalternativet utgår från att bostäder i Dalbobergen kan göra kommunen attraktiv som inflyttningsort då det lever upp till sjönära, naturnära och relativt centrumnära.

Planering för bostäder och skola i Dalbobergen startas upp inom de närmsta åren, så att utbyggnationen kan komma igång när utbyggnationen kring Öxnered motsvarar en ny förskola där. En ny grundskola och en förskola byggs i Dalbobergen. Ny infartslösning behövs.

Bostäder

Innan fortsatt planläggning kring Öxnered tas upp igen påbörjas planläggning för bostäder i Dalbobergen. Det är osäkert om alla delar av de områden som pekas ut i översiktsplanen för framtida bostadsutveckling i Dalbobergen kommer att kunna genomföras, då bland annat länsstyrelsen ställt sig kritiska. Men mycket pekar på att i alla fall större delen av området som har kallats Katrinedal norra skulle kunna planläggas. Beroende på täthet och bebyggelse typer skulle området kunna omfatta 150-1000 bostäder. Om ytan fördelas ungefär jämt mellan villatomter och flerfamiljshus skulle det kunna landa i ungefär 600 bostäder, varav ca 80 villor.

Förskola och grundskola

I anslutning till entrén till det framtida nya bostadsområdet Katrinedal norra skulle mark kunna sparas för en grundskola och en förskola. Dessa hamnar då i nära anslutning till infartsvägen till Vänersborg och gör dem till intressanta alternativ såväl för boende i Dalsland som framtida boende på Sanden och andra delar av Vänersborgs innerstad. Även andra tänkbara lägen kan finnas i norra delarna av Blåsut. En skola och förskola i denna del av staden skulle bidra till en långsiktig robusthet i kommunens lokalförsörjning.

Övriga projekt

Nuvarande infart är inte tillfredsställande. I planprogrammet föreslås en ny infart via Länsmansliden och en ny bro över Djupedalsravinen. Eventuellt går det istället att bygga om nuvarande avfart på ett trafiksäkert sätt. Oavsett krävs åtgärder och det kommer att beröra Trafikverkets vägar.

Det kan också visa sig finnas behov av bulleravskärmning mot E45 och väg 2050 för att skapa en attraktiv boendemiljö.

3.4.4 Utbyggnadsalternativ C: Prioritet Södra Onsjö

Utgångspunkt

Utbyggnadsalternativet utgår från att prioritera fler bostäder i Södra Onsjö som kan ge naturnära och lugna bostadsmiljöer i utkanten av Vänersborgs tätort.

Onsjöskolan behöver byggas ut och förskoleplatserna i stadsdelen behöver utökas med ett antal nya avdelningar. För att slippa hamna i kritiskt läge med grundskoleplatser i de västra stadsdelarna behöver utbyggnaden kring Öxnered begränsas till att omfatta bara den redan antagna detaljplanen. Fortsatta etapper får vänta tills Södra Onsjö är färdigutbyggt.

Bostäder

Ihop med pågående bostadsprojekt i norra Onsjö kan det ge ett framtida tillskott på upp emot 1200 bostäder.

Förskola och grundskola

Långsiktigt skulle det utökade elevunderlaget i Onsjö kunna tas om hand genom att Onsjöskolan byggs ut till treparallellig F-6. Skolan ligger bra placerad mitt i stadsdelen.

Förskolekapaciteten i stadsdelen behöver byggas ut med upp till fyra nya avdelningar. Dagens struktur är lite bristfällig i och med att två av de tre befintliga förskolorna är mycket små och saknar bra förutsättningar att byggas ut. Om en eller båda dessa ersätts av en större förskola skulle en placering i norra änden av stadsdelen eventuellt vara fördelaktig eftersom det är fler som rör sig åt det hållet i vardagen. Det finns även en mindre fristående förskola på Korseberg.

Om utbyggnaden i Öxnered stannar upp efter att den redan antagna detaljplanen byggts ut skulle Öxnered skola kunna klara det ökade elevunderlaget. Dock behövs utökning av förskoleplatserna, uppskattningsvis två avdelningar utöver de två som idag använder moduler och de två som huserar i Öxnereds skola. En möjlig lösning kan vara en ny förskola för sex avdelningar vid Skaven.

Övriga projekt

Onsjö har ett välutbyggt nät av gång- och cykelvägar. En svaghet är att stadsdelen har få infarter vilket gör den lite isolerad. Det gör det svårt att skapa den integrerade tätortsstruktur som översiktsplanen eftersträvar och det ger längre avstånd till andra målpunkter för de boende i Onsjö. Förbättringsåtgärder innefattar en nya cykelvägar mot sydväst (Överby och Trollhättan) och sydöst (Brinkebergskulle). På sikt bör de gång- och cykelbroar utredas som föreslås i översiktsplanen (över Karls grav i öster och Vassbotten i väster).

En annan efterfrågad åtgärd för att bidra till bättre integrering är en väglänk som kopplar Onsjö genare till Öxnered via Brätteleken.

Busslinjerna behöver ses över i samband med att nya bostadsområden byggs ut. För att möjliggöra en god kollektivtrafikförsörjning kan den befintliga linjen behöva förlängas. Möjligheten att koppla ihop Onsjö med Öxnered station kan också vara intressant att titta på.

I övrigt behövs investeringar i vägar, gång- och cykelvägar, park- och naturområden och strandpromenader i samband med utbyggnaden av bostadsområdet.

3.4.5 Diskussion och slutsats

Även om både Dalbobergen och Södra Onsjö kan erbjuda goda boendekvaliteter finns anledning för kommunen att fortsätta den påbörjade satsningen på att prioritera utbyggnad kring Öxnered. Huvudskäl är att Öxnereds järnvägsstation erbjuder en viktig transportmöjlighet som efterfrågas av många, samtidigt som det tryggar stationens fortlevnad och ligger i linje med kommunens och regionens målsättningar om stationsutveckling. Ett annat viktigt skäl är att investeringar behövs för att göra Öxnered till en välfungerande stadsdel och att dessa investeringar bör nyttjas fullt ut. Det rör bland annat Brätteleken och järnvägstunnel men även utveckling kring stationsområdet, strandpromenad runt Vassbotten och andra satsningar på grönområden. En full utbyggnad hade även stimulerat etablering av den service som området behöver för att fungera som en aktiv och attraktiv stadsdel.

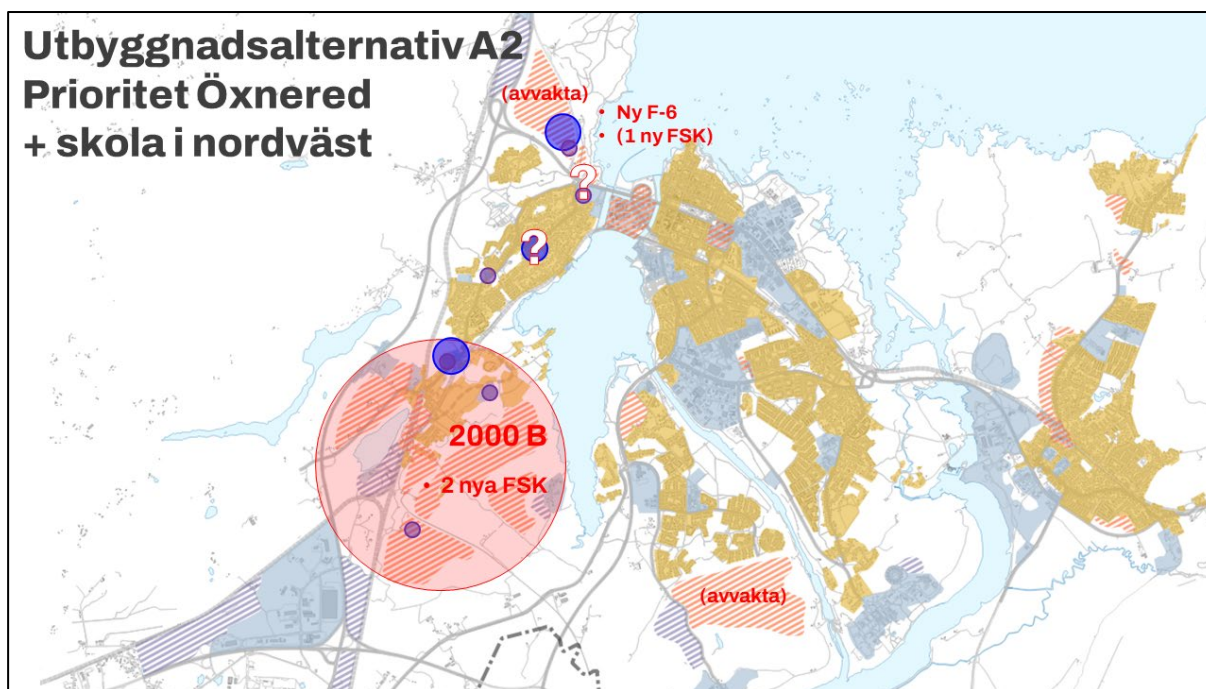
Södra Onsjö kan på många sätt bli ett bra bostadsområde, men framför allt ur kollektivtrafiksynpunkt ligger det sämre till. Dalbobergen ligger närmare en tågstation än Onsjö, men är också lite svår att få till effektiv kollektivtrafikförsörjning till. Många kommer att få 1-1,5 kilometer till närmsta busshållplats, vilket är långt.

Stödet för att prioritera Öxnered har varit relativt tydligt i flera sammanhang där olika alternativ diskuterats under arbetets gång.

Av de två framlagda utbyggnadsalternativen (A och A2) med fokus på Öxnered ger A2 den långsiktigt mest robusta strukturen för grundskolor. Det är en mycket stor fördel med en grundskola i trakterna av norra Blåsut med närhet även till centrala delar av Vänersborg. Alternativet med två grundskolor i Öxnered skulle långsiktigt innebära längre avstånd och större transportbehov i staden, särskilt om utbyggnadsplanerna kring Södra Sanden, Vänerparken och på sikt Dalbobergen genomförs.

Det är svårt att förutse när nya förskolor och ny grundskola behöver finnas på plats, det handlar framför allt mycket om hur snabbt bostadsbyggandet kring Öxnered går. Utifrån hur många barn som kan väntas bo i olika typer av bostäder kan antas att full utbyggnad av detaljplanen för Skaven-Öxnered (550 lägenheter och 80 villor) över tid skulle motsvara behov av ungefär tre förskoleavdelningar och en halv parallell i årskurs F-6. När ytterligare en etapp av utbyggnaden öster eller söder om Öxnered station (till exempel 150 villor och 300 lägenheter) är färdig kan behovet väntas vara i närheten av sex förskoleavdelningar och en full parallell F-6. Det finns förvisso kapacitet på Öxnered skola för ytterligare en parallell,

men om det i hög utsträckning är barnfamiljer som flyttar in i de nybyggda husen kan det uppstå tillfälliga behov av utökad kapacitet långt tidigare (se avsnitt 3.1.2 på sidan 9). Och när alla etapper är utbyggda kan det långsiktiga behovet av elevplatser i grundskolan väntas vara ytterligare en till två paralleller.

Figur 13. Det förordade utbyggnadsalternativet i schematisk kartform.

Förslag till formulering av ett inriktningsbeslut som fångar in det förordade utbyggnadsalternativet:

”När kommunen planlägger för utbyggnad Vänersborgs stad med nya bostadsområden på kommunal mark, ska prioriteras att bygga ut kring Öxnered innan södra Onsjo och Dalbobergen planläggs. Inriktningen ska vara att bygga en framtida ny grundskola i nordvästra delen av staden för att möta behov av elevplatser på grundskolan årskurs F-6 när kapaciteten på Öxnered och Blåsut skola inte längre räcker till.”

4 Referenslista

- Boverket/Movium 2015. *Gör plats för barn och unga! En vägledning för planering, utformning och förvaltning av skolans och förskolans utemiljö.*
- Bunar (2015). *Elevsammansättning, klyftor och likvärdighet i skolan.*
- BFS 2015:1 FRI. *Boverkets allmänna råd om friyta för lek och utevistelse vid fritidshem, förskolor, skolor eller liknande verksamhet.*
- Böhlmark, Holmlund, & Lindahl (2015). *Skolsegregation och skolval.* Rapport 2015:5.
- Vänersborgs kommun (2011). *Fördjupad översiktsplan för Dalslandskusten.* Antagen av kommunfullmäktige 2011-10-26 § 135.
- Västra Götalandsregionen (2016) *Att motverka skolmisslyckanden.* Rapport 2016.
- Vänersborgs kommun (2008). *Program för Detaljplaner för södra delen av Dalbobergen och Katrinedal norra.* Antagen av kommunfullmäktige 2008-10-29 § 97.

Vänersborgs kommun (2016). *Planprogram för utveckling av Onsjö*. Antagen av kommunfullmäktige 2016-02-03 §.

Vänersborgs kommun (2016). *Program för Detaljplaner för Skaven och delar av Öxnered*. Antagen av kommunfullmäktige 2016-09-28 § 125.

Vänersborgs kommun (2017). *Program för detaljplaner för Sanden söder om Dalbobron*. Antagen av kommunfullmäktige 2017-09-20 § 121.

Vänersborgs kommun (2017). *Översiktsplan 2017*. Antagen av kommunfullmäktige 2017-12-13 § 197.

Vänersborgs kommun (2020). *Förstudie om tillskapande av förskoleplatser i Dalsland*. 2020-12-10. Dnr: BUTN 2020/147.

Vänersborgs kommun (2023). *Fördjupad översiktsplan för Vänersborg och Vargön*. Antagen av kommunfullmäktige 2023-02-15 § 4.

Vänersborgs kommun (2023). *Reviderad förskole- och grundskoleplan 2023–2032: Förstudie gällande platsbehov förskola och grundskola F-6 i Vargön*. 2022-08-25. Dnr: BUTN 2021/124.

Vänersborgs kommun (2023). *Riktlinje skolskjuts*. Antagen av Barn- och utbildningsnämnden 2023-06-19 § 52.